भाषाकलिका

द्वितीयो भागः

सप्तमश्रेणी

संस्कृतपाठ्यपुस्तकम्

शिक्षक शिक्षा निदेशालय तथा राज्य शैक्षिक
अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद,
ओड़िशा, भुवनेश्वरम्

ओड़िशा विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम प्राधिकरण,
भुवनेश्वरम्

भाषाकलिका (द्वितीयो भाग)

सप्तम श्रेणी-संस्कृतपाठयपुस्तकम्

लेखकमण्डली :

प्रो. गोपालकृष्ण दाश:

ड. कालीप्रसन्न शतपथी

पण्डित नृसिंह चरण पण्डा

ड. गौतम महारणा

समीक्षक:

ड. विपिनविहारी शतपथी

संयोजना :

ड. प्रीतिलता जेना

ड. तिलोत्तमा सेनापति

श्रीमती नमिता छोटराय

ड. सविता साहु

प्रकाशक :

विद्यालय - गणशिक्षा - विभाग:,

ओड़िशा सर्वकार:

प्रथम संस्करणम् : २०११

२०१९

प्रस्तुति :

शिक्षक शिक्षा निदेशालय तथा राज्य शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षणम् परिषद ओड़िशा, भुवनेश्वरम्

और

ओड़िशा राज्य पाठ्यपुस्तक प्रणयन और प्रकाशनम् संस्था, भुवनेश्वरम्

मुद्रण : पाठ्यपुस्तक उत्पादन और विक्रय, भुवनेश्वरम्

ଭୂମିକା

ସଂସ୍କୃତ ବିଶ୍ୱରେ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସ୍କୃତଧାରା ପ୍ରବାହିତ । ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ରଚିତ ବେଦ, ଉପନିଷଦ୍, ପୁରାଣ, ଶାସ୍ତ୍ର, କାବ୍ୟ ଓ ନାଟକ ପ୍ରଭୃତି ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ଐତିହାସିକ, ଦାର୍ଶନିକ, ଭୌଗୋଳିକ, ରାଜନୀତିକ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପାଦାନରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ବିଶେଷଭାବେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ୱଦ୍ୱାରା ସମୃଦ୍ଧ । 'ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍' ଏବଂ 'ବହୁଜନହିତାୟ ବହୁଜନସୁଖାୟ' ପ୍ରଭୃତି ଉଦାର ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷାଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟୟନ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତିରେ ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରାଯାଇଛି ।

ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତରରେ ରାଷ୍ଟ୍ରିୟ ପାଠ୍ୟଚର୍ଯ୍ୟା ରୂପରେଖା - ୨୦୦୫ ଅନୁସାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଅନୁଯାୟୀ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରିଷଦର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ସଂସ୍କୃତରେ ନବୀନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି । ସର୍ବଶିକ୍ଷା ଅଭିଯାନ ଅନ୍ତର୍ଗତ ନବୀନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ "ଭାଷା କଳିକା - ଦ୍ୱିତୀୟଭାଗଃ" ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ରଚିତ । ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଅତି ସରଳ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦରଚନା, ବାକ୍ୟଯୋଜନା, ମୌଖିକପାଠ, ନୈତିକ ଓ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ମୂଳକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଛି । ଚିତ୍ର, ଗୀତ ଓ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ମାଧ୍ୟମରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରତି ଅଭିରୁଚି ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଯତ୍ନ କରାଯାଇଛି । ଛାତ୍ରର ଚିନ୍ତନ ଓ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ ବୁଝି ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ଶୈଳୀରେ ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରତି ଆଦର ଓ ଅନୁରକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ଚିତ୍ରମାଧ୍ୟମରେ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ରୁଚିକର ତଥା ବୋଧଗମ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି ।

'ଭାଷାକଳିକା - ଦ୍ୱିତୀୟଭାଗଃ'ରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିନ୍ଦୁ ଆଧାରରେ ବିଷୟ ଚୟନ କରାଯାଇଛି ।

- ଚିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଭାଷା ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଶବ୍ଦ ଓ ବାକ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ।
- ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ମାଧ୍ୟମରେ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ।
- ଉଚ୍ଚ ପାଠନ, ଶ୍ରବଣ, ବୋଧନ, କଥନ ଓ ଲିଖନର ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ବ୍ୟବହାର ।
- ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭିତ୍ତିକ ସରଳଶ୍ଳୋକ ଓ ଗୀତର ପରିଚୟ ।
- ସଂସ୍କୃତରେ କଥୋପକଥନ ପାଇଁ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରେରଣା ।
- ଆଦର୍ଶ କଥା ମାଧ୍ୟମରେ ସଦାଚାର ଶିକ୍ଷା ।

ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷିକାଙ୍କର ଭୂମିକା :

ରାଜ୍ୟର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ପରିବେଶକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ଓ ରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଛି । ଏହା ନୂତନ ଶୈଳୀରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ସଫଳ ପ୍ରୟୋଗ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଶିକ୍ଷକଶିକ୍ଷିକାମାନଙ୍କ ପାଠଦାନ କୌଶଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଦୃଶ୍ୟ-ଶ୍ରବ୍ୟ-ଯାନ୍ତ୍ରିକ ସାମଗ୍ରୀ ସହାୟତାରେ ଚିତ୍ର-ଗାନ-ପାଠ ଓ ଅଭିନୟ ମାଧ୍ୟମରେ ସଂସ୍କୃତ ଅଧ୍ୟୟନକୁ ସରଳ-ମଧୁର-ରୋଚକ ଓ ଲୋକପ୍ରିୟ କରିବା ପାଇଁ ଆନ୍ତରିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ତଥା ଉଦ୍ୟମ ନିରନ୍ତର ଆବଶ୍ୟକ ।

ଅନୁଭବୀ ଏବଂ ବିଚାରଶୀଳ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷିକାମାନଙ୍କର ସୁଚିନ୍ତିତ ପରାମର୍ଶ ଆମର ସ୍ୱାଗତଯୋଗ୍ୟ ।

|| ଇତି ||

ଲେଖକ ମଣ୍ଡଳୀ

SYLLABUS OF SANSKRIT
(Upper Primary Level)

1. Introduction about the Subject :

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବିଶ୍ୱର ପ୍ରାଚୀନତମ ଭାଷା । ବୈଦିକକାଳରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସ୍କୃତର ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଧାରା ପ୍ରବାହିତ । ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ବିଶେଷତଃ ଭାରତୀୟ ଭାଷାଶିକ୍ଷାପାଇଁ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ସହାୟିକା ହୋଇଥାଏ । ଭାରତକୁ ଏକତା ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧି ଜାତୀୟ ସଂହତିକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିବାକୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଅଧ୍ୟୟନ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥାଏ । ଭାରତ ସଂବିଧାନର ଅଷ୍ଟମ ଅନୁଚ୍ଛେଦ ଅନୁଯାୟୀ ସଂସ୍କୃତଭାଷାକୁ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାର (MIL) ମାନ୍ୟତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ଏହି ଭାଷାଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି, ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ପୁରାଣ, ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ, ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି, ଜ୍ୟୋତିଷ, ଗଣିତ, ଚିକିତ୍ସା, ନୃତତ୍ତ୍ୱ, ପ୍ରବନ୍ଧନ ବିଦ୍ୟା ଓ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନଲାଭ ହୋଇଥାଏ । ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ବିଶ୍ୱବନ୍ଧୁତ୍ୱ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଦ୍ୱାରା ବିକାଶ ଲାଭ କରିଥାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରୁ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତର (ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ପଠନ ଓ ପାଠନ ନିମନ୍ତେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଛି ।

୨. Objectives (ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ) :

- ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଲିପି ସହିତ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିକୁ ପରିଚିତ କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରାଥମିକ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନ କରିବା ।
- ବୋଧଜ୍ଞାନ ପୂର୍ବକ ଶ୍ରବଣ, କଥନ, ପଠନ ଓ ଲିଖନ କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ କରିବା ।
- ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।
- ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରିୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇବା ।
- ପରିବେଶ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରତି ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

୩. ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

- ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକର ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଯୋଗ୍ୟତା ଉତ୍ପନ୍ନ କରାଇବା ।
- ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ସରଳବାକ୍ୟ ଗୁଡିକୁ ବୁଝିବା ଓ କହିବାର କ୍ଷମତା ବଢ଼ାଇବା ।
- ଅର୍ଥବୋଧ ସହିତ ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟାଂଶକୁ ପଢିବା ପାଇଁ କ୍ଷମତାର ବିକାଶ କରିବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ / ଗୀତ / ପଦ୍ୟ ମନେ ରଖି ସ୍ୱର ଲୟ ଓ ତାଳ ସହିତ ଗାନ କରିବାର କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ସରଳବାକ୍ୟ ରଚନା କରିବା ।
- ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ଥିବା ବିଷୟ ପ୍ରତି ଜିଜ୍ଞାସା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।
- ଶ୍ରବଣ, କଥନ, ପଠନ, ଲେଖନ, ବାଚନ, ଅନୁବାଚନ, ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଶ୍ରବ୍ୟ ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ଯୋଗ୍ୟତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ।

୪. କୌଶଳ ପରକ ଯୋଗ୍ୟତା :

(କ) ଶ୍ରବଣ

- ସଂସ୍କୃତର ସରଳ ଗଦ୍ୟାଂଶ ଏବଂ ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣି ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ।
- ଶ୍ରେଣୀରେ ସହପାଠୀ ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ କଥୋପକଥନ ଶୁଣି ତଦନୁଯାୟୀ ଅନୁକରଣ କରିବା ।

(ଖ) ଭାଷଣ

- ସଂସ୍କୃତରେ ସରଳ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର କରି ଶିଖିବା
- ସହପାଠୀ ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସହିତ ସରଳ ସଂସ୍କୃତରେ ମନର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ।

(ଗ) ପଠନ

- ସଂସ୍କୃତର ଗଦ୍ୟ ଓ ଲଘୁ କଥାକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପଢ଼ିବା ।
- ସଂସ୍କୃତ ପଦ୍ୟ ଓ ଗୀତ ଗୁଡିକ ଠିକ୍ ଲୟ, ତାଳ ଓ ସ୍ୱରରେ ପାଠ କରିବା ।

(ଘ) ଲେଖନ

- ପଠିତ ସାମଗ୍ରୀ ଉପରେ ସଂସ୍କୃତରେ ପଚରାଯାଇଥିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖିପାରିବା ।
- ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଆଧାରରେ ସରଳ ସଂସ୍କୃତ ବାକ୍ୟ ଲେଖି ଶିଖିବା ।

୫. ଭାଷିତ ତତ୍ତ୍ୱ କ୍ଷମତା :

(କ) ପଠିତ ବିଷୟକୁ ଆଧାର କରି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ନିଜେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଟି ବାକ୍ୟ ଲେଖି ପାରିବା ।

(ଖ) ବିଶେଷ୍ୟ ତଥା କ୍ରିୟା ପଦର ବଚନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଶିଖିବା ।

ପ୍ରଥମଂ ଶ୍ରବଣଂ ଦ୍ୱିତୀୟଂ ମନନମ୍ ।
ତୃତୀୟଂ ସ୍ମରଣଂ ଚତୁର୍ଥଂ ଭାଷଣମ୍ ।
ପଞ୍ଚମଂ ପଠନଂ ଷଷ୍ଠଂ ଚ ଲେଖନମ୍ ।
ସପ୍ତମଂ ଗାୟନମ୍ ଅଷ୍ଟମଂ ବୋଧନମ୍ ।
ନବମଂ ନର୍ତ୍ତନଂ ଦଶମଂ କୀର୍ତ୍ତନମ୍ ।
ଭାଷା ପ୍ରଶିକ୍ଷଣଂ ସାମାନ୍ୟଂ ସୋପାନମ୍ ।

SANSKRIT SYLLABUS IN DETAIL FOR CLASS - VII

Sl. No.	Content (Concept & sub-concept in detail)	Suggested Activities	No of Periods	Suggest Evaluation	% of Marks	Remarks
୧)	ବିଶେଷ୍ୟ : କ) 'ଋ' କାରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ -ପିତୃକର୍ତ୍ତୃଦାତୃ ଇତ୍ୟାଦି । ଖ) 'ଇ'କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ-ମତି, ଗତି, ପ୍ରୀତି ଇତ୍ୟାଦି । ଗ) 'ଈ' କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ-ନଦୀ, ଭଗିନୀ, ଲେଖନୀ ଇତ୍ୟାଦି । ଘ) 'ଇ'କାରାନ୍ତ ଓ 'ଉ'କାରାନ୍ତ ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ - ବାରି, ମଧୁ ଇତ୍ୟାଦି ।	ଚିତ୍ର ଆଧାରିତ	୧୦	କ) ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ ଖ) ଉହ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଯୋଜନ ଗ) ବିକ୍ଷିପ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ମେଳନ ଘ) ଚିତ୍ର ଦେଖି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ	୦୮	
୨)	ସର୍ବନାମ : କ) ତତ୍, ଏତତ୍, ଶବ୍ଦର ତିନି ଲିଙ୍ଗରେ ସମସ୍ତ ବିଭକ୍ତିରେ ପ୍ରାୟୋଗିକ ବିଧି ମାଧ୍ୟମରେ ରୂପ ପରିଚୟ ।	ସଚିତ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ସରଳବାକ୍ୟ ଆଧାରିତ	୦୮	କ) ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ ଖ) ଶବ୍ଦମେଳନ ଗ) ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଅଭ୍ୟାସ	୦୫	
୩)	ବିଶେଷଣ : କ) ସଂଖ୍ୟା ୨୧ ଠାରୁ ୫୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖ) କ୍ରମ ବାଚକ - ୧ମ ଠାରୁ ୧୦ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତିନିଲିଙ୍ଗ ଓ ସମସ୍ତ ବିଭକ୍ତିରେ ପ୍ରାୟୋଗିକ ଜ୍ଞାନ ।	ଚିତ୍ର ଓ ଗୀତ ଆଧାରିତ	୦୮	କ) ଅକ୍ଷରକୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲେଖନ ଖ) ସଂଖ୍ୟାକୁ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖନ ଗ) ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ ଘ) କ୍ରମସଜାଇ ଲେଖନ ଙ) ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ	୦୬	
୪)	କାରକ : କ) କାରକ ଗୁଡିକର ସାମାନ୍ୟ ପରିଚୟ ଖ) ଉଭୟତଃ, ପରିତଃ, ସର୍ବତଃ, ନମଃ, ଉପରି ଏହି ପଦଗୁଡିକ ସହିତ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପପଦ ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ ।	ଚିତ୍ର ତଥା ରେଖା ଚିତ୍ର ଆଧାରିତ	୧୨	କ) ସରଳ ବାକ୍ୟରଚନା ଖ) ସଂଶୋଧନ ଗ) ପଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ	୦୮	

Sl. No.	Content (Concept & sub-concept in detail)	Suggested Activities	No of Periods	Suggest Evaluation	% of Marks	Remarks
୫)	କ୍ରିୟା : କ) 'ଲଙ୍' ଲକାର (ଅତୀତକାଳ) ଖ) ପୂର୍ବପ୍ରଚଳିତ ଧାତୁ ଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଭୂ, କୃ, ଚର୍,. ବସ୍, ରକ୍ଷ୍, ପୂଜ୍, ଇତ୍ୟାଦି । ଗ) 'ସ୍ମ'ର ପ୍ରୟୋଗ (ଅତୀତକାଳକୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ 'ଲଟ୍' ଲକାର ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ କ୍ରିୟା ସହ 'ସ୍ମ'ର ପ୍ରୟୋଗ ।	କ) ସରଳ ବାକ୍ୟ ଆଧାରିତ ଖ) ଚିତ୍ରଗତ ପ୍ରୟୋଗ	୦୮	କ) ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ ଖ) ବାକ୍ୟରଚନା ଗ) ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ ଘ) ସଂଶୋଧନ	୦୮	
୬)	ଅବ୍ୟୟ : କ) ଅଳମ୍, ଅନ୍ତଃ, ବହିଃ, ଅଧଃ, ଉପରି, ଉଚ୍ଚୈଃ, ନୀଚୈଃ, କଦାପି, ପୁନଃ	କ) ସରଳବାକ୍ୟ ଆଧାରିତ ଖ) ଚିତ୍ରଗତ ପ୍ରୟୋଗ	୦୬		୦୫	
୭)	ଶ୍ଲୋକ / ଗୀତ କ) ସୁଭାଷିତ ଖ) ବନ୍ଦନା – ଭଗବତ୍ ବନ୍ଦନା ଗ) ପ୍ରଶସ୍ତି-ଭାରତ / ଉତ୍କଳ ଘ) ଆଧୁନିକ ଗୀତ – ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶଗତ ମାଙ୍ଗଳିକ ମନ୍ତ୍ର ।	କ) ସ୍ୱର ସହିତ ଗାନ ଖ) ଅଭିନୟ ସହିତ ଗାନ ଗ) ଶ୍ଲୋକ ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଶ୍ଲୋକାନ୍ତ ଆଦି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଆୟୋଜନ	୦୮	କ) ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ ଖ) ବାକ୍ୟ ଗଠନ ଗ) ସ୍ତମ୍ଭ ମେଳନ ଘ) ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ ଙ) ପଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ	୧୦	

ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ

ମୋଟ : ଲିଖିତ – ୫୦ ନମ୍ବର

ମୌଖିକ – ୫୦ ନମ୍ବର

पाठानुक्रमणिका

पाठाः	विषयाः	पृष्ठाङ्काः
	वन्दना	1
प्रथम:पाठ:	ऋकारान्त-पुंलिङ्ग:	2
द्वितीय:पाठ:	इकारान्त-स्त्रीलिङ्ग:	6
तृतीय:पाठ:	ईकारान्त-स्त्रीलिङ्ग:	9
चतुर्थ:पाठ:	इकारान्त-नपुंसकलिङ्ग:	12
	उकारन्त-नपुंसकलिङ्ग:	13
पञ्चम:पाठ:	संख्या	15
षष्ठ:पाठ:	पूरणवाचकशव्दा:	23
सप्तम:पाठ:	क:समय:	31
अष्टम:पाठ:	सर्वनाम-प्रेयाग:	34
नवम:पाठ:	कारक-प्रयोग:	39
दशाम:पाठ:	स्वरान्तनपुंसकलिङ्ग: प्रथमाविभक्ति-प्रयोग:	43
एकादश:पाठ:	द्वितीयाविभक्ति-प्रयोग:	46
द्वाददश:पाठ:	स्वरान्त-पुंलिङ्ग: तृतीयाविभक्ति-प्रयोग:	52
त्रयोदश:पाठ:	चतुर्थीविभक्ति-प्रयोग:	57
चतुर्दश:पाठ:	पञ्चमीविभक्ति-प्रयोग:	62
पञ्चदश:पाठ:	षष्ठीविभक्ति-प्रयोग:	67
षोड़श:पाठ:	सप्तमीविभक्ति-प्रयोग:	71
सप्तदश:पाठ:	आम्-न-वा प्रयोग:	79
अष्ठादश:पाठ:	लङ्लकार प्रयोग: (चतुर: वानर:)	82
नवदश:पाठ:	उपपदविभक्तिप्रयोग: अव्ययप्रयोग:च	86
विंश:पाठ:	स्म - प्रयोग	89
एकविंश:पाठ:	शिशुगीतम्	92
	प्रहेलिका (उत्तरं वदतु)	94
	के च ते ?	96
	सुभाषितानि	99
	रक्ष रक्ष काननम्	101
	उपदेश:	103

वन्दना

त्वमेव माता च पिता त्वमेव
त्वमेव बन्धुश्च सखा त्वमेव ।
त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव
त्वमेव सर्वं मम देवदेव ।।

अज्ञानतिमिरान्धस्य ज्ञानाञ्जनशलाकया ।
चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नम: ।।

असतो मा सद्गमय,
तमसो मा ज्योतिर्गमय
मृत्योर्माऽमृतं गमय ।

प्रथमः पाठः

ऋ ଋ कारान्त-पुंलिङ्गः “ଋ” କାରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ:

पिता

जामाता

दाता

वक्ता

भ्राता

सविता

भोक्ता

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଜାମାତା = ଜ୍ୱାଇଁ, ଭ୍ରାତା = ଭାଇ,
ସବିତା = ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଭୋକ୍ତା = ଯିଏ ଖାଉଥାଏ

श्रोता

होता

विजेता

द्रष्टा

वप्ता

अभिनेता

विक्रेता

क्रेता

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ହୋତା = ଯିଏ ହୋମ କରେ,
ଦ୍ରଷ୍ଟା = ଯିଏ ଦେଖୁଥାଏ, ବପ୍ତା = ଯିଏ ବୁଣେ,
ବିକ୍ରେତା = ଯିଏ ବିକେ, କ୍ରେତା = ଯିଏ କିଣେ ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. योजयतु (ଯୋଗକର)

वक्ता

सविता

दाता

श्रोता

वप्ता

२. परिचयं ददातु (ପରିଚୟ ଦିଅ)

३. शून्यस्थानं पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

क) व ________ घ) ________माता

ख) वि________ता ङ) विक्रे________

ग) अभिने________ च) ________ता

४. शुद्धपदं लिखतु (ଶୁଦ୍ଧ ପଦ ଲେଖ)

यथा -

ता श्रो - श्रोता

तथा

क) वि स ता घ) ता जे वि

ख) क्रे ता वि ङ) ष्टा द्र

ग) जा ता मा

५. संस्कृतेन लिखतु (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)

ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବାପା, ଯିଏ ଦିଏ, ଜ୍ୱାଇଁ, ଭାଇ ।

***

द्वितीयः पाठः

इ ଇ कारान्त-स्त्रीलिङ्गः “ଇ” କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ

दृष्टिः

कलिः

वेणिः

रात्रिः

वृष्टिः

विपणिः

वीथिः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - କଳିଃ = କଢ଼, ବିପଣିଃ = ବଜାର, ବୀଥିଃ = ସଡ଼କ ।

अङ्गुलिः

गतिः, भक्तिः, आलिः, आकृतिः, आवलिः
भीतिः, खनिः, भूमिः, प्रकृतिः, युवतिः
बुद्धिः, धमनिः, कृतिः, संस्कृतिः

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

पठतु (ପଢ଼)

१. कटिः

मूर्तिः

आटिः

प्रणतिः

२. योजयतु (ଯୋଗକର)

विपणिः

दृष्टिः

अङ्गुलि :

कलिः

कटिः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଆଳିଃ = ସଖୀ, ଆବଳିଃ = ସମୂହ, ଖନିଃ = ଖଣି, କୃତିଃ = କାର୍ଯ୍ୟ, କଟିଃ = ଅଣ୍ଟା, ଆଟିଃ = ବତକ ।

३. परिचयं ददातु (ପରିଚୟ ଦିଅ)

४. शून्यस्थानं पूरयतु - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

क) आव ________ घ) ________लि:

ख) रा________ ङ) वृ________

ग) प्र________ति: च) ________थि:

५. शुद्धपदं लिखतु (ଶୁଦ୍ଧପଦ ଲେଖ)

यथा - लि:ङ्गु अ = अङ्गुलि:

तथा - क) ष्टि: दृ घ) लि: व आ

ख) क्ति: भ ङ) टि: क

ग) ति: नी च) र्ति: मू

ତୁମ ପାଇଁ କାମ - ବତକ ଓ ଫୁଲକଢ଼ର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଖାତାରେ ମାରି ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଲେଖ ।

***

तृतीयः पाठः

ई ଈ कारान्त-स्त्रीलिङ्गः "ଈ" କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ

नदी

पुष्पधानी

लेखनी

अङ्कनी

द्रोणी

पृथिवी

कर्त्तरी

मार्जनी

भगिनी	वाणी	गौरी
भारती	सरस्वती	नेत्री
प्रदर्शिनी	कुमारी	पुरी

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ପୁଷ୍ପଧାନୀ = ଫୁଲଦାନୀ ।, ପ୍ରଦର୍ଶନୀ = ପ୍ରଦର୍ଶନୀ

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. पठतु वदतु - (ପଢ଼ କୁହ)

घटी

सरणी

भगिनी

जननी

२. योजयतु - (ଯୋଗ କର)

सरणी

कर्त्तरी

लेखनी

मार्जनी

पुष्पधानी

३. परिचयं ददातु - (ପରିଚୟ ଦିଅ)

४. शून्यस्थानं पूरयतु - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

क) ________दी   घ) लेख________

ख) क________री   ङ) ________गिनी

ग) प्रदर्शि________   च) स________णी

५. शुद्धपदं लिखतु - (ଶୁଦ୍ଧପଦ ଲେଖ)

यथा -   र्ज नी मा = मार्जनी

तथा -   क) धा नी पु ष्प   घ) दी न

ख) णी स र   ङ) स ती र स्व

ग) क री र्त्त

ତୁମପାଇଁ କାମ - ଘଣ୍ଟା, କଇଁଚି, ଫୁଲଦାନୀ ଚିତ୍ର ଖାତାରେ ମାରି ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଲେଖ ।

***

चतुर्थः पाठः

इ ଇ कारान्त-नपुंसकलिङ्गः
"ଇ" କାରାନ୍ତ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗ

वारि

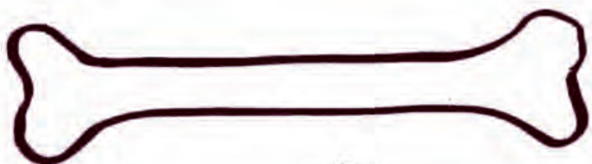

अस्थि

दधि

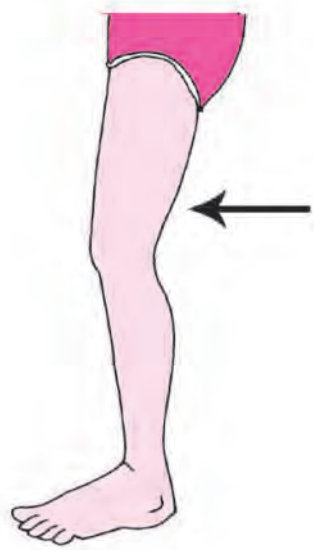

सक्थि

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ବାରି = ପାଣି, ଦଧି = ଦହି, ଅସ୍ଥି = ହାଡ଼, ସକ୍ଥି = ଜଙ୍ଘ ।

उ ଉ कारान्त-नपुंसकलिङ्गः
"ଉ" କାରାନ୍ତ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗ

मधु

श्मश्रु

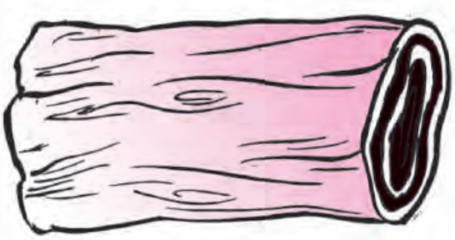

दारु

अश्रु

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ମଧୁ = ମହୁ, ଶ୍ମଶ୍ରୁ = ଦାଢ଼ି, ଦାରୁ = କାଠ, ଅଶ୍ରୁ = ଲୁହ ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. योजयतु - (ଯୋଗ କର)

सक्थि

श्मश्रु

अस्थि

दारु

मधु

३. परिचयं ददातु - (ପରିଚୟ ଦିଅ)

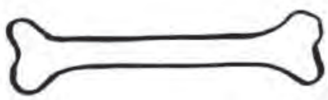

४. शून्यस्थानं पूरयतु - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

क) ________धि ग) स________ ङ) अ________

ख) ________रि घ) ________रु च) श्म________

***

संख्या
ସଂଖ୍ୟା

पञ्चम : पाठ:

पठतु जानातु (ପଢ଼ ଓ ଜାଣ)

२१ एकविंशति: 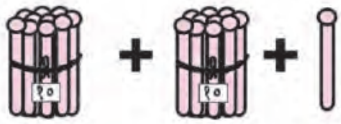

२२ द्वाविंशति: 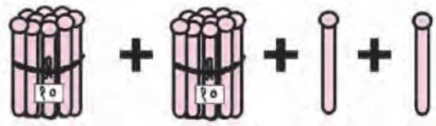

२३ त्रयोविंशति: 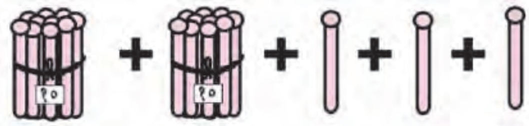

२४ चतुर्विंशति: 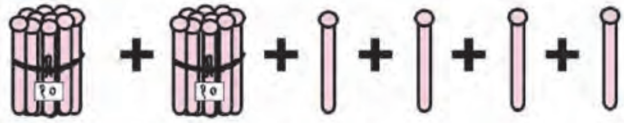

२५ पञ्चविंशति: 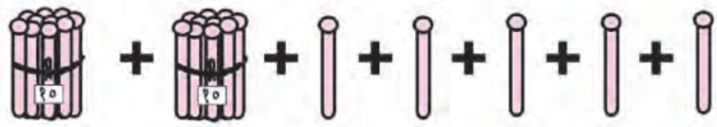

२६ षड्विंशति: 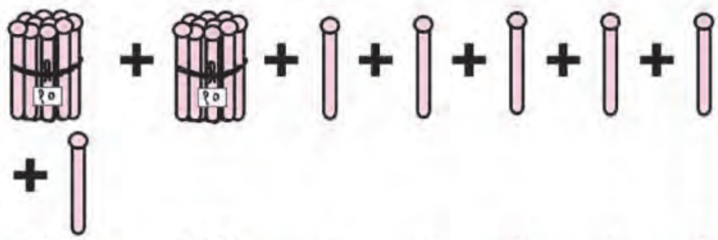

२७ सप्तविंशति: 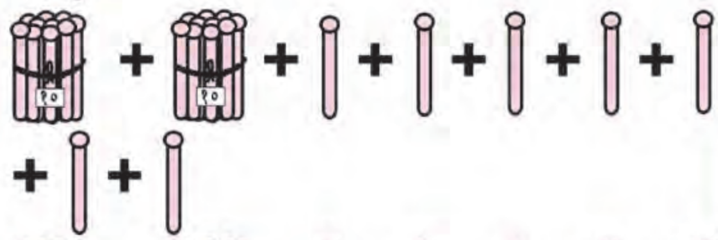

२८ अष्टाविंशति: 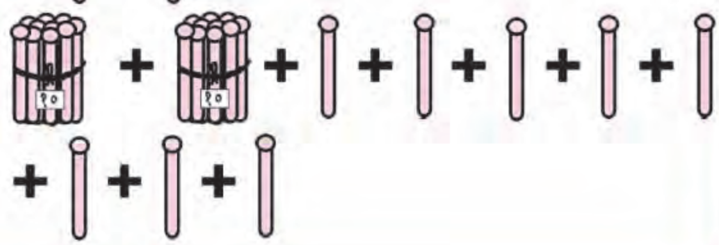

२९ नवविंशतिः / ऊनत्रिंशत् 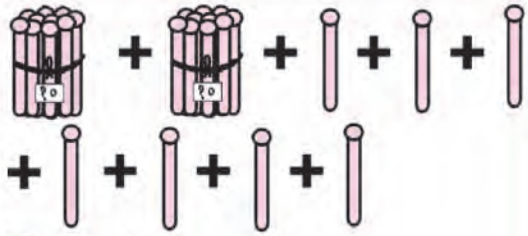

३० त्रिंशत् 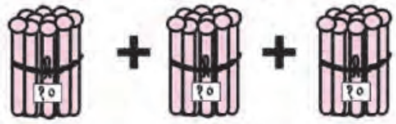

३१ एकत्रिंशत् 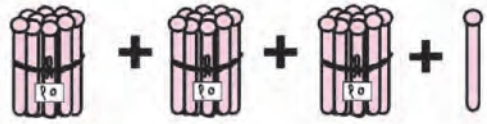

३२ द्वात्रिंशत् 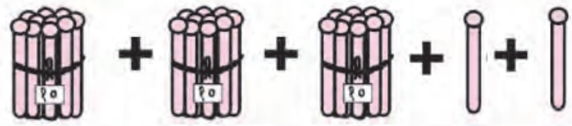

३३ त्रयस्त्रिंशत्

३४ चतुस्त्रिंशत् 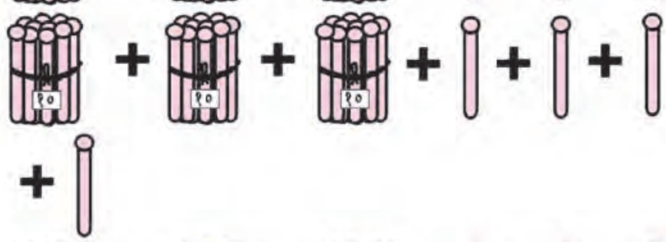

३५ पञ्चत्रिंशत् 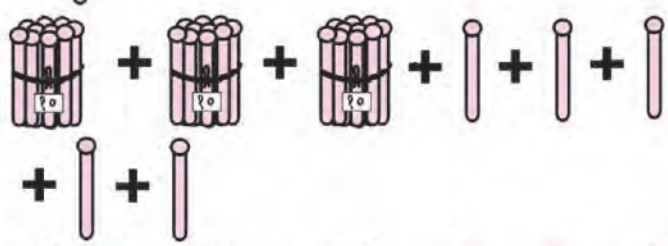

३६ षट्त्रिंशत् 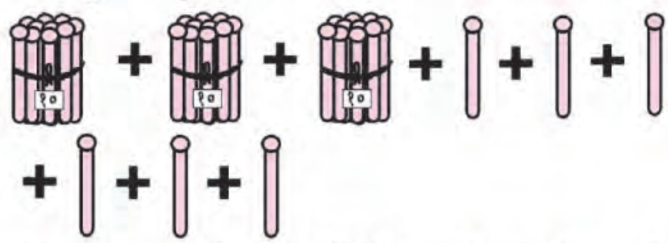

३७ सप्तत्रिंशत् 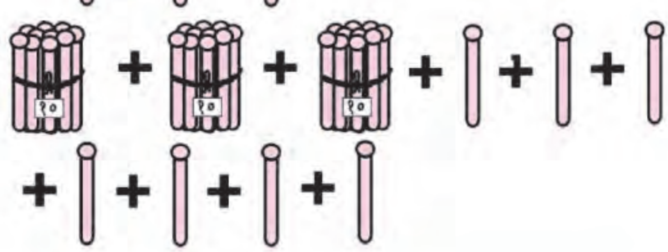

३८ अष्टात्रिंशत्

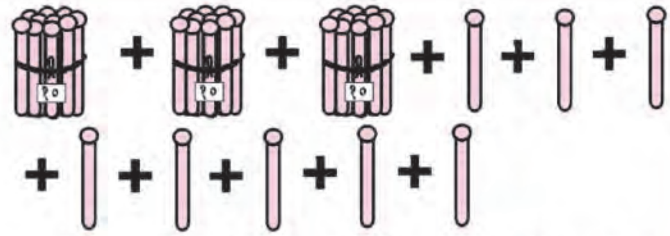

३९ नवत्रिंशत् / ऊनचत्वारिंशत्

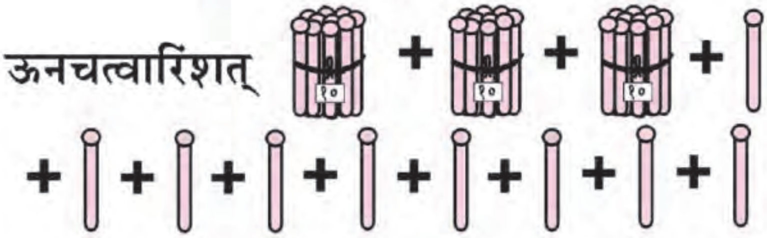

४० चत्वारिंशत्

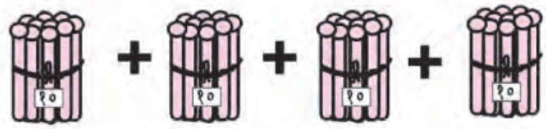

४१ एकचत्वारिंशत्

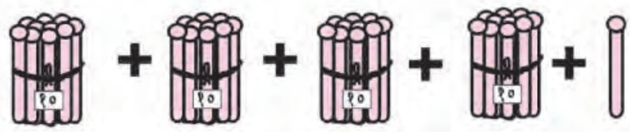

४२ द्विचत्वारिंशत्

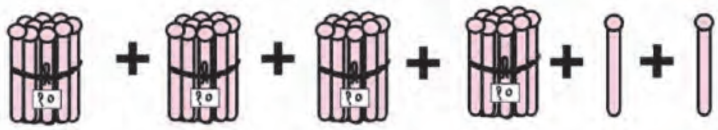

४३ त्रिचत्वारिंशत्

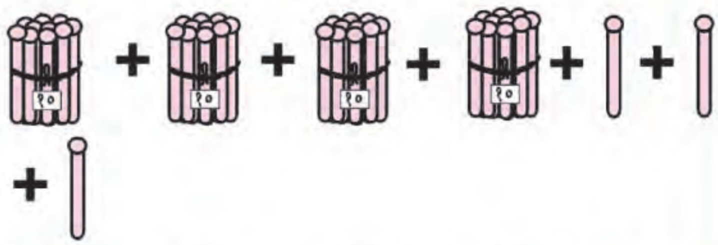

४४ चतुश्चत्वारिंशत्

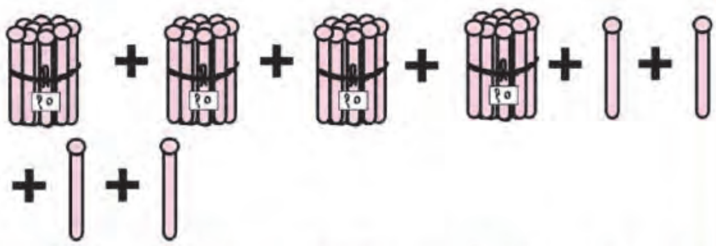

४५ पञ्चचत्वारिंशत्

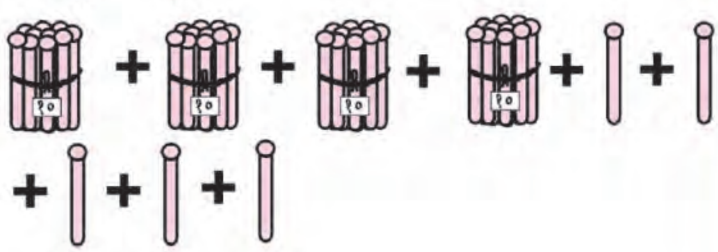

४६ षट्चत्वारिंशत्

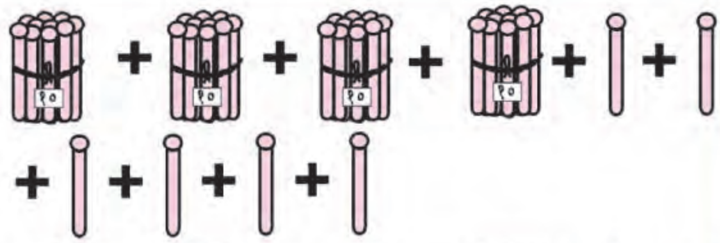

४७ सप्तचत्वारिंशत्

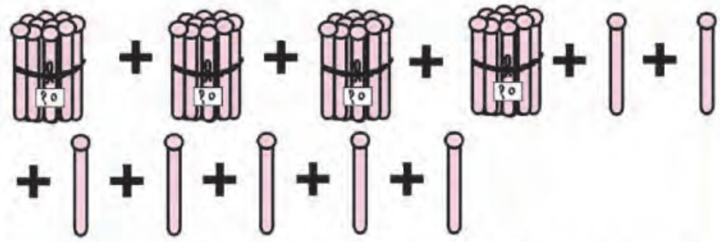

४८ अष्टचत्वारिंशत्

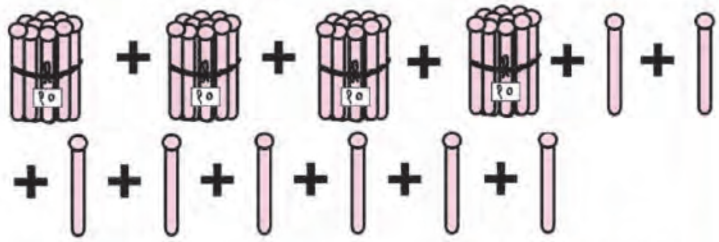

४९ नवचत्वारिंशत् / ऊनपञ्चाशत्

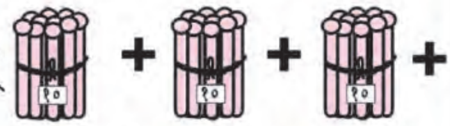

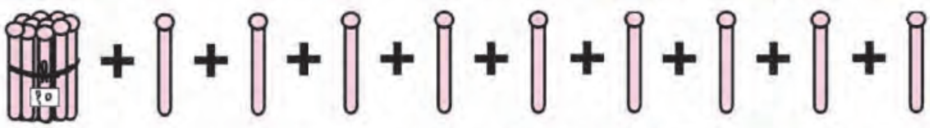

५० पञ्चाशत्

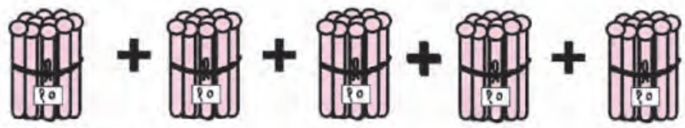

६० षष्टिः

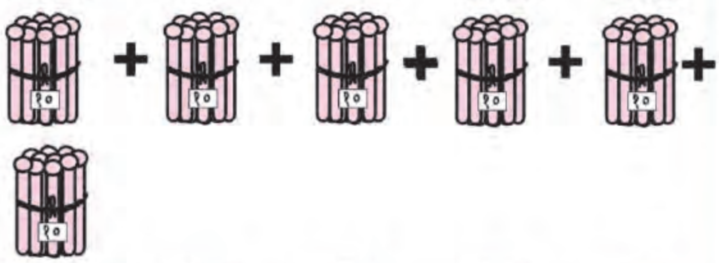

७० सप्ततिः

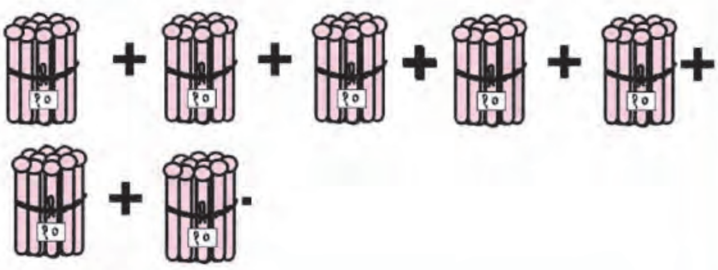

୮୦ अशीतिः

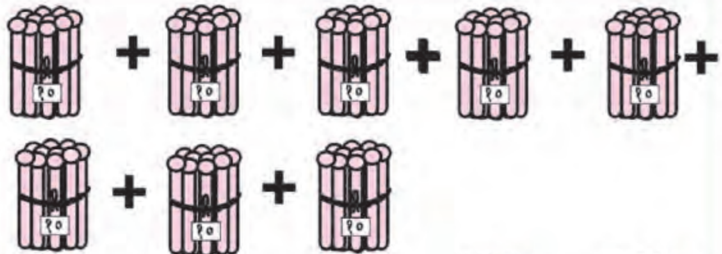

୯୦ नवतिः

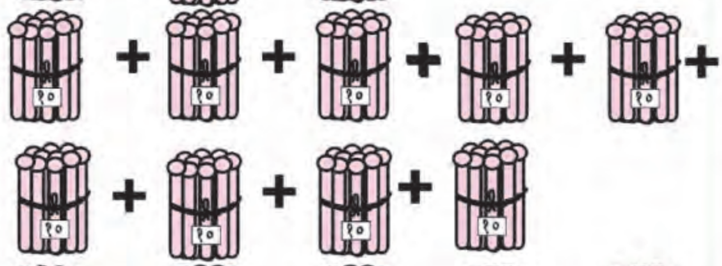

୧୦୦ शतम्

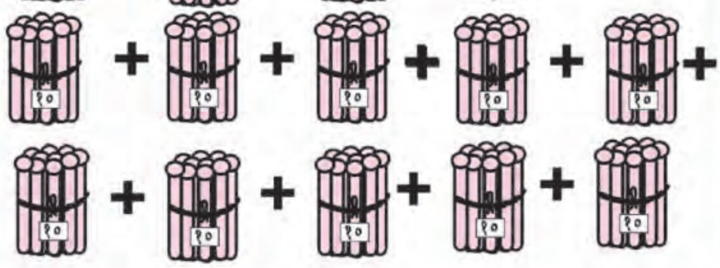

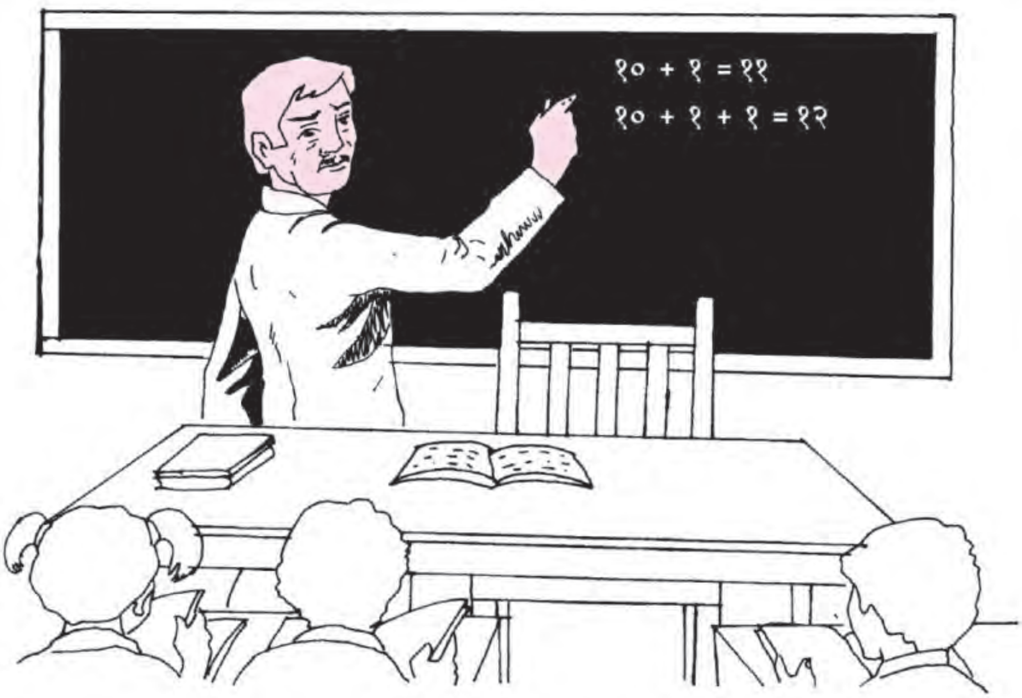

ମୌଖିକ - ସଂସ୍କୃତରେ ୨୧ରୁ ୩୦ ବା ୩୧ରୁ ୪୦ ବା ୪୧ରୁ ୫୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂଖ୍ୟା କୁହ ।

पठतु अवगच्छतु - ପଢ଼ ବୁଝ

१	एकम्
१०	दश
१००	शतम्
१०००	सहस्रम्
१००००	अयुतम्
१०००००	लक्षम्
१००००००	नियुतम्
१०००००००	कोटिः
१००००००००	अर्बुदम्
१०००००००००	वृन्दम्
१००००००००००	खर्वः
१०००००००००००	निखर्वः
१००००००००००००	शङ्खः
१०००००००००००००	पद्मः
१००००००००००००००	सागरः
१०००००००००००००००	अन्त्यम्
१००००००००००००००००	मध्यम्
१०००००००००००००००००	परार्द्धम्

श्लोकं पठतु स्मरतु - (ଶ୍ଳୋକ ପଢ଼ ଓ ମନେରଖ)

एकं दश शतं चैव सहस्रमयुतं तथा
लक्षं च नियुतं चैव कोटिरर्बुदमेव च ।
वृन्दं खर्वो निखर्वश्च शङ्खः पद्मश्च सागरः
अन्त्यं मध्यं परार्धं च दश वृद्ध्या यथाक्रमम् ।

ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପ୍ରତି

ପଦର ଶେଷରେ, ବାକ୍ୟର ଶେଷରେ ଏବଂ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବରୁ 'ମ୍' ରହିବ । ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବରୁ ଅନୁସ୍ୱାର(ଂ) ରହିବ । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଏହି ବିଷୟରେ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଅବଗତ କରାଇବେ ।

ଯଥା - ମଧୁରମ୍, ଏକମ୍, ଏକଂ ଫଳମ୍, ଫଳମ୍ ଆନୟ, ଜଳଂ ପିବାମି

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१- कति सन्ति, अक्षरेण लिखतु

यथा - १ एकं फलम्

१. ________________ मस्तकम्

२. ________________ फले

३. ________________ पुस्तकानि

५. ________________ अङ्गुलयः

९. ________________ ग्रहाः

७. ________________ दिवसाः

३२. ________________ दन्ताः

१०. ________________ अवताराः

१२. ________________ मासाः

२४. ________________ सोपानानि

२. मातृभाषया अर्थं लिखतु (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)।

अष्टाविंशतिः वानराः

पञ्चत्रिंशत् पत्राणि

चत्वारिंशत् बालिकाः

षट्चत्वारिंशत् पुत्तलिकाः (କଣ୍ଢେଇ)

द्विपञ्चाशत् स्तम्भाः

३. अङ्केन लिखतु - ସଂଖ୍ୟାରେ ଲେଖ

- एकादश -
- अष्टादश -
- विंशतिः -
- चतुर्विंशतिः -
- सप्तविंशतिः -
- त्रिचत्वारिंशत् -
- नवचत्वारिंशत् -
- एकपञ्चाशत् -
- द्विषष्टिः -
- सप्तषष्टिः -

४. स्तम्भं योजयन्तु ସ୍ତମ୍ଭ ମିଳନ କର

क	ख
अष्टादश	२२
द्वाविंशतिः	२५
त्रयस्त्रिंशत्	३७
पञ्चविंशतिः	१८
सप्तत्रिंशत्	३३

५. कति मुद्राः सन्ति कथयतु (କେତେ ଟଙ୍କା ଅଛି କୁହ)

क)

ख)

ग)

घ)

✻✻✻

षष्ठ: पाठ:

पूरणवाचकशव्दा: (ପୂରଣବାଚକ ଶବ୍ଦ)

१. प्रथम: बालक:

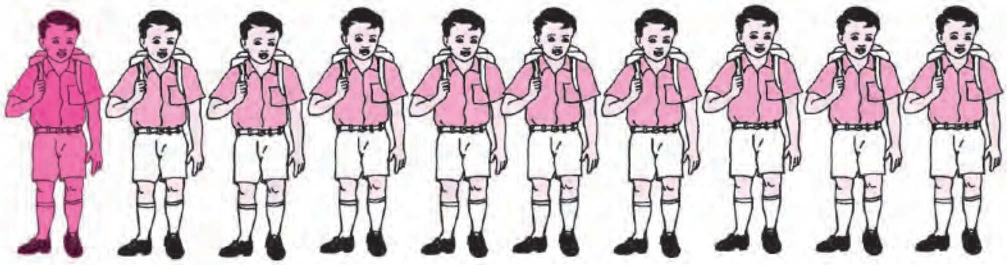

द्वितीय: बालक:

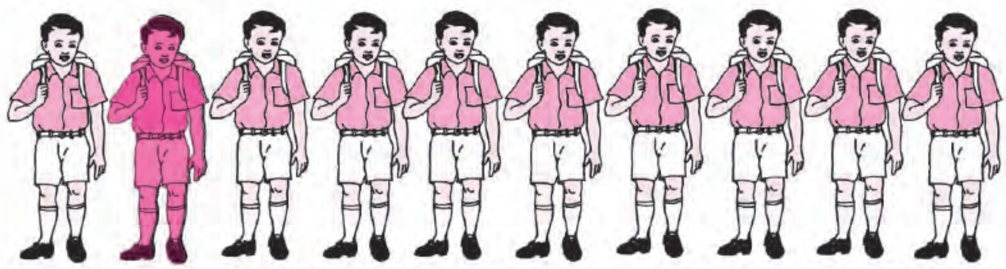

तृतीय: बालक:

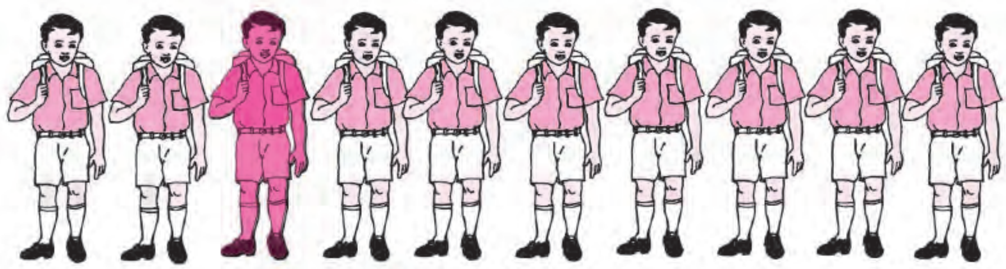

चतुर्थ: बालक:

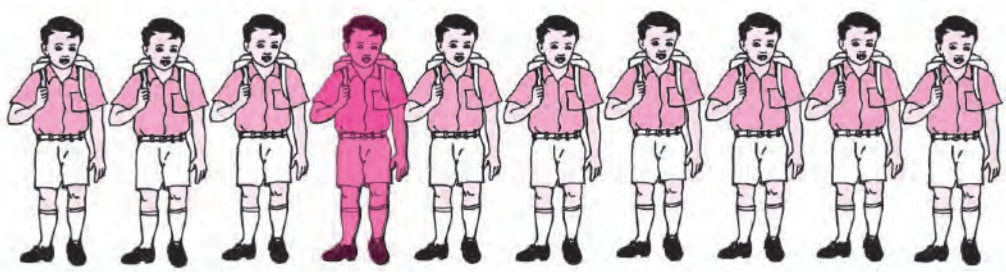

पञ्चमः बालकः

षष्ठः बालकः

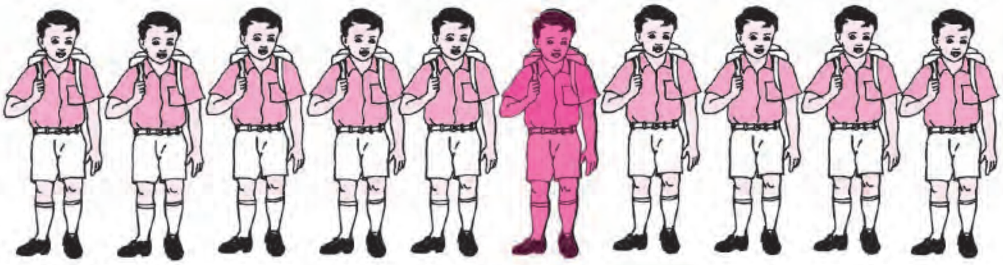

सप्तमः बालकः

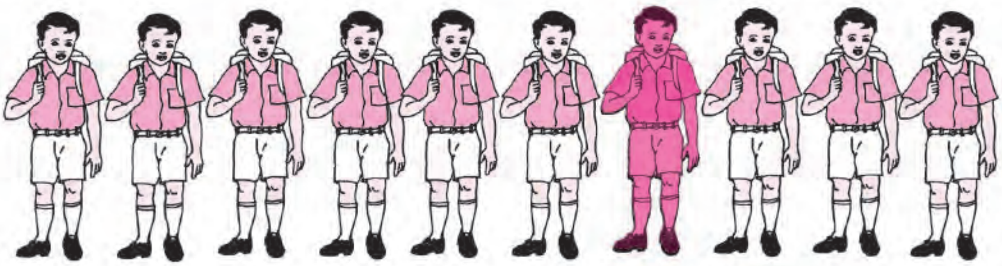

अष्टमः बालकः

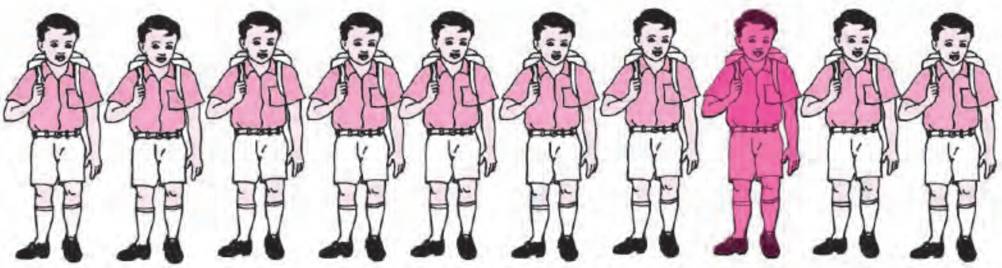

नवमः बालकः

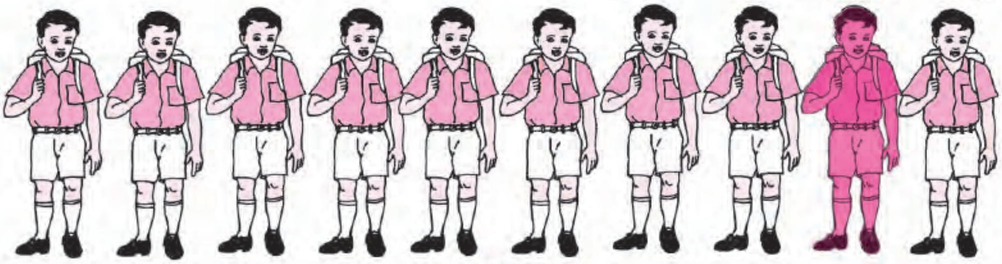

दशमः बालकः

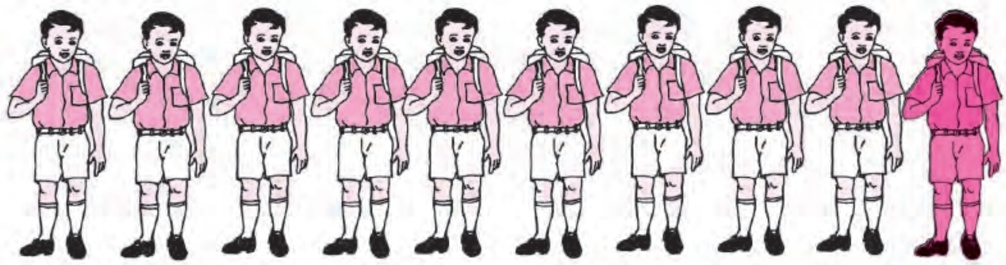

रविः प्रथमः सोमः द्वितीयः
तृतीयः भौमवारः
बुधः चतुर्थः गुरुः पञ्चमः
षष्ठश्च शुक्रवारः।
शनिः सप्तमः एवं क्रमेण
सप्ताहः वारक्रमः
इति जानाति बालकः यो हि
स एव छात्रोत्तमः।

२. प्रथमा बालिका

द्वितीया बालिका

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଭୌମଃ = ମଙ୍ଗଳ, ଛାତ୍ରୋତ୍ତମଃ = ଶ୍ରେଷ୍ଠଛାତ୍ର ।

तृतीया बालिका

चतुर्थी बालिका

पञ्चमी बालिका

षष्ठी बालिका

सप्तमी बालिका

अष्टमी बालिका

नवमी बालिका

दशमी बालिका

प्रथमा द्वितीया तृतीया चतुर्थी
पञ्चमी षष्ठी सप्तमी।
विभक्तिगणनां जानाति क्रमशः
छात्रः सुखी परिश्रमी।

३. प्रथमं फलम्

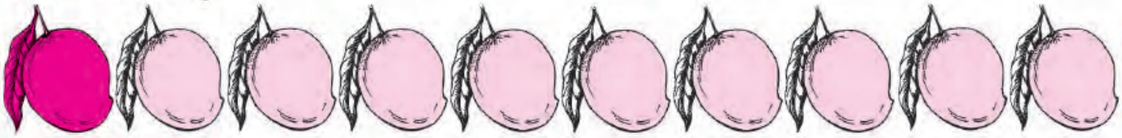

द्वितीयं फलम्

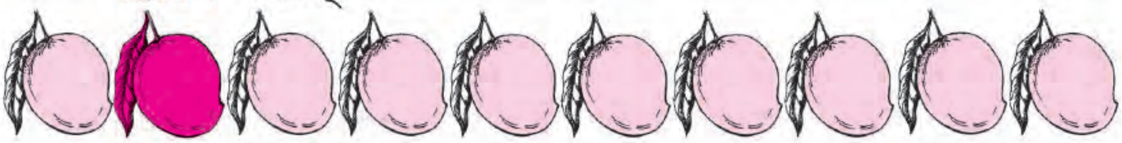

तृतीयं फलम्

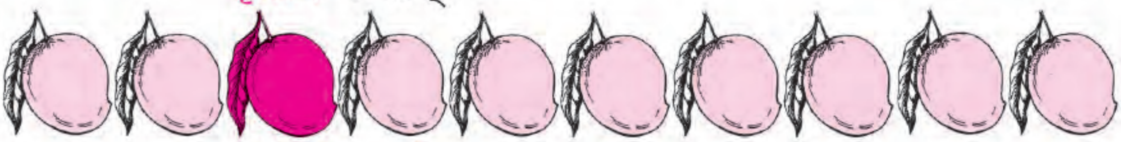

चतुर्थं फलम्

पञ्चमं फलम्

षष्ठं फलम्

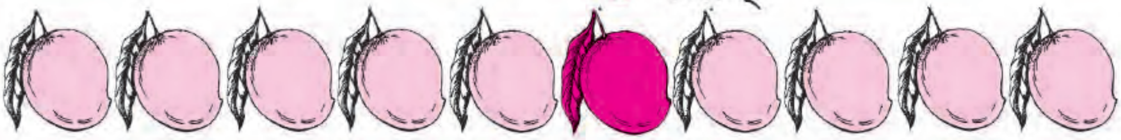

सप्तमं फलम्

अष्टमं फलम्

नवमं फलम्

दशमं फलम्

प्रथमं श्रवणं द्वितीयं मननम्
तृतीयं स्मरणं चतुर्थं भाषणम् ।
पञ्चमं पठनं षष्ठं च लेखनम्
सप्तमं गायनम् अष्टमं बोधनम् ।
नवमं नर्त्तनं दशमं कीर्त्तनम्
भाषाप्रशिक्षणं सामान्यं सोपानम् ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१- शून्यस्थानं पूरयतु -

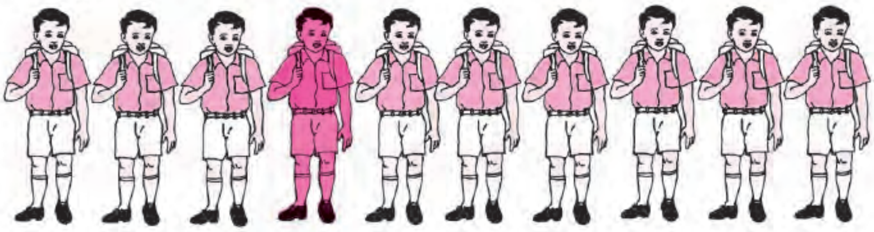

__________ बालकः

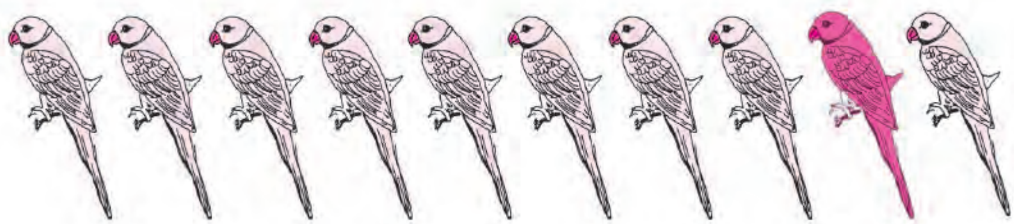

__________ शुकः

__________ बालिका

__________ माला

२. किं समीचीनम् (✓)किम् असमीचीनम् (X) (କେଉଁଟି ଠିକ (✓) କେଉଁଟି ଭୁଲ (X) କୋଠରୀ ମଧ୍ୟରେ ଚିହ୍ନ ଦିଅ ।)

यथा - क) प्रथमा फलम् ☒ ग) पञ्चमः बालिका ☐

तथा - ख) पञ्चमी बालिका ☐ घ) द्वितीयं पुष्पम् ☐

ङ)	द्वितीय: पुष्पम्	☐	ज)	चतुर्थं मार्जार:	☐
च)	चतुर्थ: मार्जार:	☐	झ)	तृतीय: लता	☐
छ)	तृतीया लता	☐	ञ)	प्रथमं फलम्	☐

३. स्तम्भं योजयतु (ସ୍ତମ୍ଭଯୋଡ଼)

क	ख
पञ्चम:	यानम्
सप्तमी	बालक:
दशमम्	भाषा
द्वितीया	स्थानम्
तृतीयम्	कक्षा

ତୁମପାଇଁ କାମ – ଫଳ, ବିଲେଇ, ଫୁଲ, ଲତାର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଖାତାରେ ଲଗାଅ ।

***

सप्तम: पाठ:

क: समय: ? (ସମୟ କେତେ ?)

एकवादनम्
१.००

सपादद्वादशवादनम्
१२.१५

सार्द्धद्विवादनम्
२.३०

पादोनचतुर्वादनम्
३.४५

पञ्चाधिक-
द्विवादनम्
२.०५

विंशत्यून-
अष्टवादनम्
७.४०

पञ्चोन-
चतुर्वादनम्
३.५५

दशाधिक-
पञ्चवादनम्
५.१०

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१- समयं सूचयतु । (ସମୟ ଲେଖ)

यथा ३.०० - त्रिवादनम्

क) ६.०० - ________   घ) ११.१५ - ________

ख) ७.१५ - ________   ङ) १२.२० - ________

ग) २.३० - ________   च) १.१० - ________

२. शून्यस्थानं पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର) । यथा - द्विवादनम् - २.००

क) पञ्चवादनम् ________   घ) दशाधिकसप्तवादनम् ________

ख) सार्द्धचतुर्वादनम् ________   ङ) पञ्चाधिकत्रिवादनम् ________

ग) सपादषड्वादनम् ________   च) चत्वारिंशद् अधिक-एकवादनम् ________

३. चित्रं पश्यतु समयं सूचयतु - (ଚିତ୍ର ଦେଖ ସମୟ କେତେ ପୂରଣ କର)

୪. ମୌଖିକ

समीचीनम् (✓) अथवा असमीचीनम् (X) वदतु (ଭୁଲ ବା ଠିକ କୁହ)

क) एकं वादनम्

ख) त्रिवादनम्

ग) द्विवादनम्

घ) चत्वारिवादनम्

ङ) द्वे वादनम्

च) चतुर्वादनम्

छ) त्रीणिवादनम्

ज) एकवादनम्

***

ତୁମପାଇଁ କାମ - ୨ଟି ଘଣ୍ଟା ଚିତ୍ର କରି ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସିବା ଓ ଯିବା ସମୟ ସୂଚାଅ ଏବଂ ଖାତାରେ ଲଗାଅ ।

अष्टम : पाठ :

सर्वनामप्रयोग: - ସର୍ବନାମ ବ୍ୟବହାର

तद् (ସେ / ତାହା) - पुंलिङ्गे

वीर:अस्ति

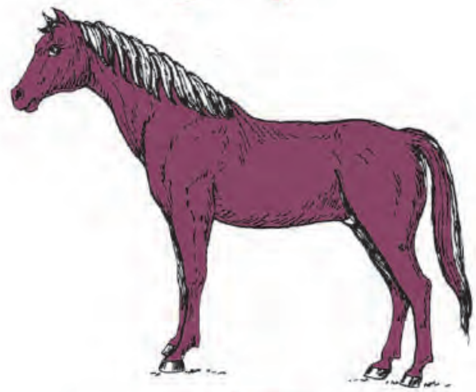

स: घोटक: अस्ति

वीर: तं घोटकं पश्यति। स: तेन घोटकेन भ्रमति। तस्मै घोटकाय चणकं ददाति। दुर्बल: तस्मात् घोटकात् विभेति। तस्य घोटकस्य वर्ण: कृष्ण: । तस्मिन् घोटके वीर: प्रीत: अस्ति।

एतद् (ଏ / ଏହା) - पुंलिङ्गे

एष: गायक: अस्ति। स: गोपाल: अस्ति। गोपाल: एतं गायकं नमति। एतेन गायकेन सह भ्रमति। एतस्मै गायकाय भोजनं ददाति। एतस्मात् गायकात् गीतं शृणोति। एतस्य गायकस्य स्वर: मधुर:। एतस्मित् गायके गोपाल: भक्तिं करोति।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ତଦ୍ - ସେ, ବିଭେତି - ଭୟ କରୁଛି, କୃଷ୍ଣଃ - କଳା, ପ୍ରୀତଃ - ଖୁସି, ଅସ୍ତି - ଅଛି, ନମତି - ନମସ୍କାର କରୁଛି, ସହ - ସହିତ, ଦଦାତି - ଦେଉଛି, ଶୃଣୋତି - ଶୁଣୁଛି ।

तद् (ସେ / ତାହା)- स्त्रीलिङ्गे

(सा) बालिका (सा) माला

बालिका तां मालां स्पृशति । तया मालया सह क्रीडति । तस्यै मालायै स्पृहयति । कदापि तस्याः मालायाः पुष्पं न चिनोति । तस्याः मालायाः नाम अपराजिता । तस्यां मालायां बालिका अनुरक्ता अस्ति ।

एतद् (ଏ / ଏହା)- स्त्रीलिङ्गे

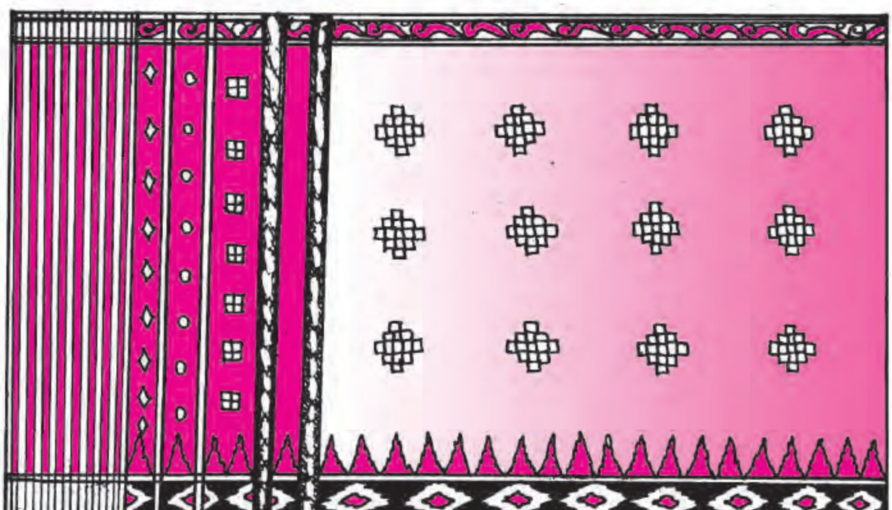

एषा शाटिका । रमा एतां शाटिकां क्रीणाति । मम एतया शाटिकया प्रयोजनम् अस्ति । एतस्यै शाटिकायै धनम् आवश्यकम् । एतस्याः शाटिकायाः सुन्दरशाटिका नास्ति । एतस्याः शाटिकायाः रङ्गः मनोहरः । एतस्यां शाटिकायां मम रुचिः अस्ति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ସ୍ପୃଶତି - ଛୁଏଁ, ସ୍ପୃହୟତି - ଭଲପାଏ, ଚିନୋତି - ତୋଳେ (ଛିଣ୍ଡାଏ), କ୍ରୀଣାତି - କିଣେ ।

एतद् (ଏ / ଏହା) - नपुंसकलिङ्गे

एतत् फलम् । रामः एतत् फलं खादति । सः एतेन फलेन तृप्तः अस्ति । एतस्मै फलाय जनकः धनं ददाति । जननी एतस्मात् फलात् बीजम् आहरति । एतस्य फलस्य मूल्यं स्वल्पम् । एतस्मिन् फले जीवसारः अस्ति ।

तद् (ସେ / ତାହା)- नपुंसकलिङ्गे

तत् कुसुमम् । बालकः तत् कुसुमम् आनयति । तेन कुसुमेन देवं पूजयति । तस्मै कुसुमाय भ्रमरः आगच्छति । तस्मात् कुसुमात् मधु पिबति । तस्य कुसुमस्य वर्णः लोहितः । तस्मिन् कुसुमे सुगन्धः अस्ति

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଖାଦତି - ଖାଏ, ତୃପ୍ତଃ - ସନ୍ତୁଷ୍ଟ, ବୀଜମ୍ - ମଞ୍ଜି, ଆହରତି - ସଂଗ୍ରହ କରେ, ସ୍ୱଳ୍ପମ୍ - ଅଳ୍ପ, କୁସୁମ- ଫୁଲ, ପିବତି - ପିଏ, ଲୋହିତଃ - ଲାଲ ।

एतानि वाक्यानि पठतु (ଏହି ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼)

१. शिक्षकः तं पृच्छति ।

२. पिता ताम् आह्वयति ।

३. माधवः एतां पश्यति ।

४. एषा तौ जानाति ।

५. बालकः एताः कथाः पठति ।

६. भ्राता कं वदति ?

७. वानरः कानि फलानि खादति ?

८. नराः काः नगरीः पश्यन्ति ?

९. अहं तौ वदामि ।

१०. ते तानि फलानि खादन्ति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ପୃଚ୍ଛତି – ପଚାରୁଛନ୍ତି । ଆହ୍ୱୟତି – ଡାକୁଛନ୍ତି । ପଶ୍ୟତି – ଦେଖୁଛି । ତୌ – ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ, ଜାନାତି – ଜାଣେ । ଏତାଃକଥାଃ – ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକୁ । କଂ – କାହାକୁ । ବଦତି – ବହୁଛି । ପଠତି – ପଢୁଛି । କାନି ଫଳାନି – କେଉଁ ଫଳଗୁଡ଼ିକୁ । କାଃ ନଗରୀଃ – କେଉଁ ନଗରୀଗୁଡ଼ିକୁ । ପଶ୍ୟନ୍ତି – ଦେଖୁଛନ୍ତି । ବଦାମି – ମୁଁ କହୁଛି । ତାନି ଫଳାନି – ସେହି ଫଳ ଗୁଡ଼ିକ । ଖାଦନ୍ତି – ଖାଉଛନ୍ତି ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शून्यस्थानं पूरयतु - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(एतस्मिन्, तस्य, तस्मै, तां, एतस्यै)

क) .... घोटकाय ।

ख) .... मालाम् ।

ग) .... गायकस्य ।

घ) .... शाटिकायै ।

ङ) .... फले जीवसारः ।

२. स्तम्भं योजयतु (ସ୍ତମ୍ଭ ମିଳନ କର)

'क' स्तम्भः	'ख' स्तम्भः
तस्याः	फलात्
एतस्मात्	मालायाः
तेन	गायकम्
एतं	घोटकस्य
तस्य	कुसुमेन

३. संस्कृतेन उत्तरं लिखतु - (ସଂସ୍କୃତରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ)

क) भ्रमरः कस्मात् मधु पिबति ?

ख) कस्मिन् गोपालः भक्तिं करोति ?

ग) बालकः केन देवं पूजयति ?

घ) वीरः कस्मिन् प्रीतः अस्ति ?

ङ) रामः किं खादति ?

(एतस्मिन् गायके, तस्मात् कुसुमात्, तस्मिन् घोटके, एतत् फलं, तेन कुसुमेन)

ତୁମପାଇଁ କାମ - ପଠିତ ବିଷୟରୁ ତଦ୍ ଓ ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଥିବା ରୂପ ଗୁଡ଼ିକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ନିଜ ଖାତାରେ ଲେଖ ।

***

नवम: पाठ:

कारक-प्रयोग: - (କାରକ ବ୍ୟବହାର)

कक्षारम्भ:- छात्रा: उपविशन्ति। शिक्षक: प्रविशति। छात्रा: उत्तिष्ठन्ति । शिक्षक: उपविशन्तु इति वदति। सर्वे उपविशन्ति ।

शिक्षक:- छात्रा:! पूर्वं क्रियापदं सर्वनामपदं सर्वे जानन्ति अद्य कारकविषये आलोचयाम:।

छात्रा:- श्रीमन्! किं नाम कारकम्।

शिक्षक:- वाक्ये क्रियापदेन सह यस्य सम्बन्ध: भवति तत् कारकम्।

- कारकं षड्विधम् ।

छात्र: - कानि च तानि ?

शिक्षक: - कर्त्ता, कर्म,करणम्, सम्प्रदानम्, अपादानम्, अधिकरणम्,च ।

छात्र: - कृपया उदाहरणद्वारा स्पष्टं करोतु ।

शिक्षक: - अधुना चित्रं पश्यतु ।

ददाति इति क्रियापदम्

अत्र - क: ददाति ?

राजा ददाति। (राजा - (कर्त्ता) कर्तृकारकम्)

- कां ददाति ?

धेनुं ददाति। (धेनुं - (कर्म) कर्मकारकम्)

- केन ददाति ?

हस्तेन ददाति। (हस्तेन - (करणम्) करणकारकम्)

- कस्मै ददाति ?

विप्राय ददाति ? (विप्राय - (सम्प्रदानम्) सम्प्रदानकारकम्)

- कस्मात् ददाति ?

गोष्ठात् ददाति। (गोष्ठात् - (अपादानम्) अपादानकारकम्)

- कुत्र ददाति ?

गङ्गाकूले ददाति। (गङ्गाकूले - (अधिकरणम्) अधिकरणकारकम्)

छात्र: - ''अयोध्याया:''इति पदस्य ददाति इति क्रियापदेन सह सम्बन्ध: नास्ति। तर्हि (ତେବେ) अयोध्याया: इति पदं किं कारकम् ?

शिक्षक : अयोध्याया : इति पदस्य केवलं 'राजा' इति कर्तृपदेन सह सम्बन्धः ।
अतः तत्र न कारकम्, तत्र सम्बन्धपदम् ।

पठतु स्मरतु (ପଢ଼ ଓ ମନେରଖ)

> कर्ता कर्म च करणं सम्प्रदानं ततःपरम् ।
> अपादानं तथाधारः इत्याहुः कारकाणि षट् ।
> सम्बन्धस्य क्रियाभावात् कारकत्वं न विद्यते ॥

स्वरान्तपुंलिङ्गः

प्रथमाविभक्तिः

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च । ଦେଖ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ ।

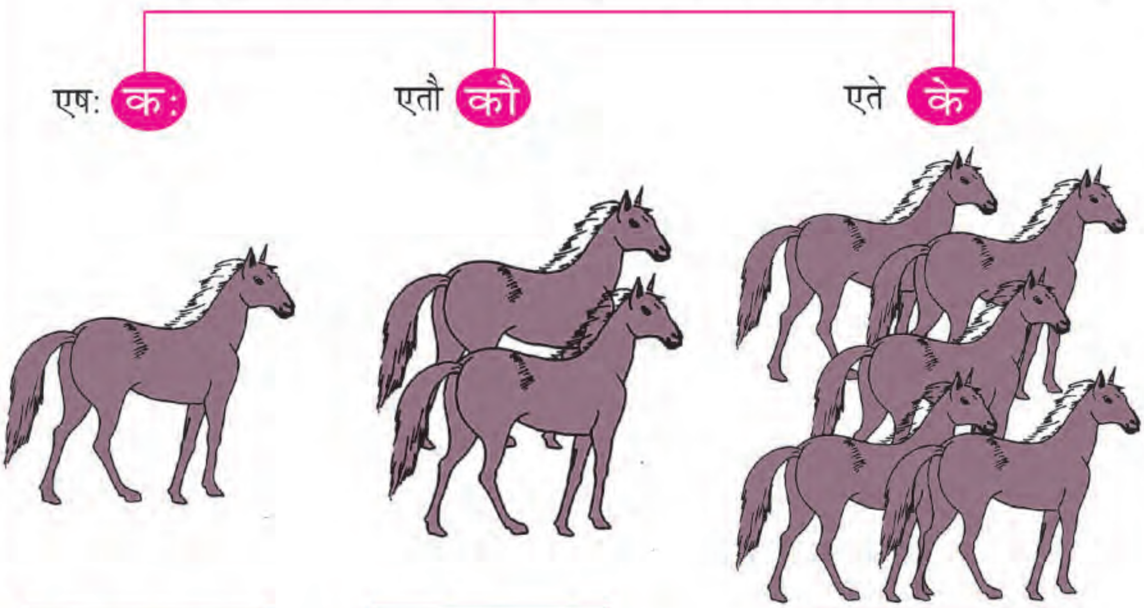

एषः अश्वः | एतौ अश्वौ | एते अश्वाः

एषः गजः । एतौ गजौ । एते गजाः । सः गजः । तौ गजौ । ते गजाः ।

एषः ग्रामः । ___ ।___ । ___ ___ । सः ग्रामः । ___ ___ । ___ ___ ।

एषः सर्पः । ___ ___ । ___ ___ । सः सर्पः । ___ ___ । ___ ___ ।

एषः शिक्षकः । ___ ___ । ___ ___ । सः शिक्षकः । ___ ___ । ___ ___ ।

एषः कविः । एतौ कवी । एते कवयः । | सः कविः । तौ कवी । ते कवयः ।

एषः अतिथिः । ___ ___ । ___ ___ । सः अतिथिः । ___ ___ । ___ ___ ।

एषः गिरिः । ___ ___ । ___ ___ । सः गिरिः । ___ ___ । ___ ___ ।

एषः शिशुः । एतौ शिशू । एते शिशवः | सः शिशु । तौ शिशू । ते शिशवः ।

एषः पशुः । ___ ___ । ___ ___ । सः पशुः । ___ ___ । ___ ___ ।

एषः तरुः । ___ ___ । ___ ___ । सः तरुः । ___ ___ । ___ ___ ।

एषः पिता । एतौ पितरौ । एते पितरः । | सः पिता । तौ पितरौ । ते पितरः ।

एषः भ्राता । __________ । __________ । सः भ्राता । __________ । __________ ।

एषः जामाता । __________ । __________ । सः जामाता । __________ । __________ ।

शिक्षकं प्रति : ପିତା - ଜନ୍ମଦାତା, ପାଳନକର୍ତ୍ତା, ବିଦ୍ୟାଦାତା, ଭୟରୁଉଦ୍ଧାରକାରୀ ଅନ୍ନଦାତା, ଶ୍ୱଶୁର ଏବଂ ଈଶ୍ୱର ପ୍ରଭୃତି ପିତୃ ପଦବାଚ୍ୟ ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଗିରିଃ - ପର୍ବତ, ଜାମାତା - ଜ୍ୱାଇଁ ।

स्वरान्त-स्त्रीलिङ्गः

प्रथमाविभक्तिः (ଦେଖ, ବଡ଼ ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ)

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च -

एषा का ?

एषा माला

एते के ?

एते माले

एताः काः ?

एताः मालाः

एषा लता। एते लते। एताः लताः।	सा लता। ते लते। ताः लताः।
एषा बालिका। ____ ____ । ____ ____	सा बालिका। ____ ____ । ____ ____
एषा वैद्या। ____ ____ । ____ ____	सा वैद्या। ____ ____ । ____ ____
एषा गतिः । एते गती। एताः गतयः।	सा गतिः । ते गती। ताः गतयः।
एषा रात्रिः। ____ ____ । ____ ____	सा रात्रिः। ____ ____ । ____ ____
एषा भक्तिः। ____ ____ । ____ ____	सा भक्तिः। ____ ____ । ____ ____
एषा नदी। एते नद्यौ। एताः नद्यः।	सा नदी। ते नद्यौ। ताः नद्यः।
एषा कूपी। ____ ____ । ____ ____	सा कूपी। ____ ____ । ____ ____
एषा जननी। ____ ____ । ____ ____	सा जननी। ते जनन्यौ। ताः ____ ____
एषा धेनुः। एते धेनू। एताः धेनवः।	सा धेनुः। ते धेनू। ताः धेनवः।
एषा रज्जुः। ____ ____ । ____ ____	सा रज्जुः। ____ ____ । ____ ____
एषा चञ्चुः। ____ ____ । ____ ____	सा चञ्चुः। ____ ____ । ____ ____
एषा वधूः। एते वध्वौ। एताः वध्वः	सा वधूः। ते वध्वौ। ताःवध्वः
एषा श्वश्रूः। ____ ____ । ____ ____	साश्वश्रूः ते श्वश्र्वौ। ____ ____ । ____ ____
एषा तनूः। ____ ____ । ____ ____	सा तनूः। ____ ____ । ____ ____

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ବୈଦ୍ୟା - ଚିକିତ୍ସାକାରିଣୀ, ଗତିଃ - ଗମନ, କୂପୀ - ବୋତଲ, ରଜ୍ଜୁ - ଦଉଡ଼ି, ଚଞ୍ଚୁ - ଥଣ୍ଟ, ଶ୍ୱଶ୍ରୂଃ - ଶାଶୂ, ତନୂ - ଶରୀର ।

***

दशमः पाठः

स्वरान्तनपुंसकलिङ्गः

प्रथमाविभक्तिप्रयोगः - (ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

पश्यतु, उच्चैः पठतु, लिखतु च - ଦେଖ ଓ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ ।

एतत् किम् ? एते के ? एतानि कानि ?

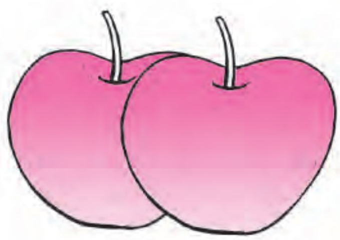

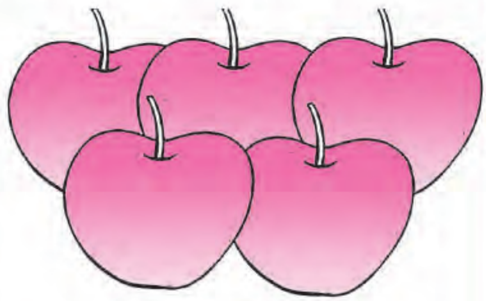

एतत् फलम् एते फले एतानि फलानि

एतत् चित्रम् । एते चित्रे । एतानि चित्राणि ।	तत् चित्रम् । ते चित्रे । तानि चित्राणि ।
एतत् मित्रम् । ___ ___ । ___ ___ ।	तत् मित्रम् । ___ ___ । ___ ___ ।
___ ___ । एते चक्रे । ___ ___ ।	___ ___ । ___ ___ । तानि चक्राणि
एतत् वारि । एते वारिणी । एतानि वारीणि ।	तत् वारि । ते वारिणी । तानि वारीणि ।
एतत् अक्षि । ___ ___ । ___ ___ ।	तत् अक्षि । ___ ___ । ___ ___ ।
___ ___ । एते दधिनी । ___ ___ ।	तत् दधि । ___ ___ । ___ ___ ।

एतत् मधु । एते मधुनी । एतानि मधूनि	तत् मधु । ते मधुनी । तानि मधूनि ।

एतत् अम्बु । ___ ___ । ___ ___ ।
तत् अम्बु । ___ ___ । ___ ___ ।

___ ___ । एते अश्रुणी । ___ ___ ।
___ ___ । ___ ___ । तानि अश्रूणि

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଚକ୍ରମ୍ - ଚକ, ଅକ୍ଷି - ଆଖି, ଦଧି - ଦହି, ଅମ୍ବୁ - ପାଣି ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१- कोष्ठकयोः शब्दान् नयतु, वाक्यानि रचयतु -
ଦୁଇ କୋଠରୀରୁ ଶବ୍ଦ ନିଅ, ବାକ୍ୟ ରଚନା କର ।

(क) एषः, एतौ एते
सः, तौ, ते

ग्रामाः, कविः, छात्रः
कपयः, हस्ताः, श्लोकाः
सेवकौ, पितरौ

(ख) एषा, एते, एताः
सा, ते, ताः

लेखन्यौ, नद्यः, वधूः
शाटिका, गायिके, श्रेण्यः
भाषा

(ग) एतत्, एते, एतानि
तत्, ते, तानि

पुस्तकम्, अक्षिणी, दधि
आसनानि, वस्त्रम्
पर्णानि, गृहम्, फले

यथा - एषः कविः । एतौ सेवकौ । एते श्लोकाः ।
तथा ______ ______ ______ ______ ______
______ ______ ______

२. स्तम्भं मेलयतु - ସ୍ତମ୍ଭ ମିଳନ କର ।

'क' स्तम्भ:	'ख' स्तम्भ:
एष:	गुलिका:
कवि:	श्लोका:
गुलिका	एते
श्लोक:	कवय:
भाषा	भाषा:
लेखनी	लेखन्य:

ତୁମପାଇଁ କାମ - ପଠିତ ବିଷୟରୁ ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦର ଏକବଚନ, ଦ୍ୱିବଚନ ଓ ବହୁବଚନ ଶବ୍ଦରୂପ ସଂଗ୍ରହ କରି ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଓ ଖାତାରେ ଲେଖ ।

***

एकादश : पाठ :

द्वितीयाविभक्ति - प्रयोग: (ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

पश्यतु उच्चै: पठतु- ଦେଖ, ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼

छात्र: अस्ति ।

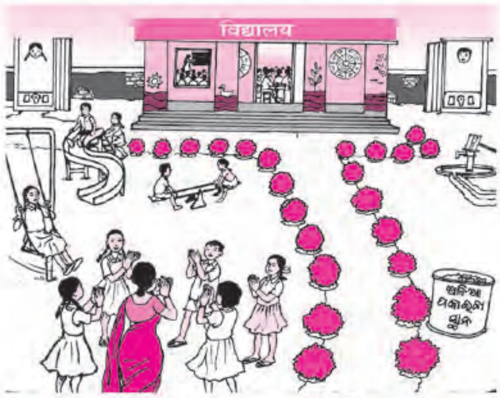

विद्यालय: अस्ति ।

छात्र: विद्यालयं गच्छति ।

युवक: अस्ति ।

मापिका अस्ति ।

युवक: मापिकां धरति ।

बालिका अस्ति ।

फलम् अस्ति ।

बालिका फलं खादति ।

→ जन: ग्रन्थं पठति ।
→ शिक्षक: घटीं पश्यति ।
→ रमा विपणिं गच्छति ।
→ एष: पाठं स्मरति ।
→ सा श्लोकं गायति ।
→ अहं रोटिकां खादामि ।
→ शिशु: जलं पिबति ।
→ दर्शक: नगरीं पश्यति ।
→ जननी पुत्रीं पृच्छति ।
→ त्वं गुरुं नमसि ।

एतानि रूपाणि उच्चै: पठतु - ଏହି ରୂପଗୁଡ଼ିକୁ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ।

द्वितीयाविभक्ति:

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालकम्	बालकौ	बालकान्
शिक्षकम्	शिक्षकौ	शिक्षकान्
मार्गम्	मार्गौ	मार्गान्
कविम्	कवी	कवीन्
मुनिम्	मुनी	मुनीन्
गिरिम्	गिरी	गिरीन्
शिशुम्	शिशू	शिशून्
पशुम्	पशू	पशून्
तरुम्	तरू	तरून्
पितरम्	पितरौ	पितॄन्
भ्रातरम्	भ्रातरौ	भ्रातॄन्
जामातरम्	जामातरौ	जामातॄन्
दातारम्	दातारौ	दातॄन्
लताम्	लते	लता:
बालिकाम्	बालिके	बालिका:
कविताम्	कविते	कविता:

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
गतिम्	गती	गती:
भक्तिम्	भक्ती	भक्ती:
मतिम्	मती	मती:
नदीम्	नद्यौ	नदी:
घटीम्	घट्यौ	घटी:
धेनुम्	धेनू	धेनू:
चञ्चुम्	चञ्चू	चञ्चू:
रज्जुम्	रज्जू	रज्जू:
वधूम्	वध्वौ	वधू:
श्वश्रूम्	श्वश्वौ	श्वश्रू:

ମୌଖିକାଭ୍ୟାସଃ

१. बालकशब्दस्य द्वितीयाविभक्तिरूपं कथयतु ।

२. शिशुशब्दस्य द्वितीयाविभक्तिरूपं कथयतु ।

३. पितृशब्दस्य द्वितीयाविभक्तिरूपं कथयतु ।

४. लताशब्दस्य द्वितीयाविभक्तिरूपं कथयतु ।

५. नदीशब्दस्य द्वितीयाविभक्तिरूपं कथयतु ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ମତିଃ - ବୁଦ୍ଧି, ଘଟୀ - ଘଣ୍ଟା ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शून्यस्थानं पूरयतु - ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

क) सैनिकम्, सैनिकौ, __________

ख) धेनुम्, __________, धेनूः

ग) मतिम्, मती, __________

घ) वधूम्, __________, वधूः

ङ) __________, जामातरौ, जामातरः

२. मातृभाषाया अर्थ लिखत ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ ।

मार्गम्, तरून्, दातारम्, कविताः, नदीः

३. संस्कृतभाषया लिखत ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଲେଖ ।

ମୁନିମାନଙ୍କୁ, ଶିକ୍ଷକଦୁହିଁଙ୍କୁ, ଭାଇମାନଙ୍କୁ, ବାଳିକାକୁ, ବାପାଙ୍କୁ ।

४. पश्यतु शून्यस्थानं पूरयतु - ଦେଖ ଓ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।(ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଆଧାରରେ)

→ छात्र: विद्यालयं गच्छति। (विद्यालय:)

क) जना: ________ प्रणमन्ति। (गुरु:)

ख) पत्रकार: ________ प्रकाशयति। (वार्त्ता)

ग) बालक: ________ पश्यति। (पिता)

घ) स: ________ निर्माति। (मूर्ति:)

ङ) एष:________ नयति । (लेखनी)

च) रमा ________ प्राप्नोति। (उपाधि:)

५. कोष्ठकं पश्यतु वाक्यं लिखतु।
 କୋଠରୀ ଦେଖ ବାକ୍ୟ ଲେଖ ।

(क) → त्वं कथां लिखसि।

→ युवां ______ लिखथ:

→ यूयं समाचारान् ______

त्वम्	युवाम्	यूयम्
↓	↓	↓
कथां	कविते	समाचारान्
↓	↓	↓
लिखसि	लिखथ:	लिखथ

(ख) → अहं गीते ______

→ आवां ______ लिखाव:

→ वयं कविता: ______

लिखामि	लिखाव:	लिखाम:
↑	↑	↑
गीते	पत्राणि	कविता:
↑	↑	↑
अहम्	आवाम्	वयम्

६. **बन्धनीमध्यात् शुद्ध पदं शून्यस्थाने लिखतु।**
ବନ୍ଧନୀ ମଧ୍ୟରୁ ଶୁଦ୍ଧପଦ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ଲେଖ।

यथा १. जना: सिंहान् पश्यन्ति। (सिंहा:, सिंहान्)
२. ते ______ पठन्ति। (काव्यानि, काव्यस्य))
३. भगिनी ______ रचयति। (मालायै, मालाम्)
४. कर्मकारा: ______ निर्मान्ति। (भवनानि, भवनेन)
५. त्वं ______ पूजयसि। (देव:, देवम्)
६. युवतय: ______ कुर्वन्ति। (स्तुतिं, स्तुति:)
७. आपणिक: ______ ददाति। (वस्तूनि, वस्तुना)
८. शिक्षकौ ______ पश्यत:। (छात्रान्, छात्र:)
९. वयं ______ जानीम:। (पाठम्, पाठा:)
१०. भक्ता: ______ पूजयन्ति। (गणेश:, गणेशम्)

ତୁମପାଇଁ କାମ - ପଠିତ ପାଠ୍ୟ ଆଧାରରେ ୫ଟି ବାକ୍ୟ ରଚନା କରି ଖାତାରେ ଲେଖ ଓ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଦେଖାଅ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ରଚୟନ୍ତି - ତିଆରି କରୁଛି, ନିର୍ମାତି - ନିର୍ମାଣ କରୁଛି, ଜାନୀମଃ - ଜାଣୁ।

***

द्वादशः पाठः

स्वरान्त-पुंलिङ्गः

तृतीया विभक्ति-प्रयोगः - (ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

पश्यतु उच्चैः पठतु लिखतु च । ଦେଖ, ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଲେଖ ।

बालकः

कन्दुकः

बालकः कन्दुकेन खेलति ।

शिशुः हस्तेन खादति

छात्रः कलमेन लिखति ।

शिक्षकः सुधाखण्डेन लिखति ।

वीरः रथेन गच्छति ।

सैनिकः घोटकेन भ्रमति ।

माता दीपेन पूजयति ।

बालकः पादाभ्यां चलति ।

शिशुः कर्णाभ्यां शृणोति ।

सज्जनः कराभ्यां ददाति ।

घोटकः पादैः गच्छति ।

वीराः रथैः गच्छन्ति ।

बालकाः चषकैः पिबन्ति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : ସୁଧାଖଣ୍ଡେନ – ଚକ୍‌ରେ, କର୍ଣ୍ଣାଭ୍ୟାମ୍ – କାନରେ, ଚଷକୈଃ – ପାନପାତ୍ର(ଗ୍ଲାସ)ରେ, ପିଆଲାରେ, ପାଦୈଃ – ପାଦଗୁଡ଼ିକରେ

स्वरान्त-स्त्रीलिङ्गः (तृतीयाविभक्तिः)

बालिका द्विचक्रिका बालिका द्विचक्रिकया गच्छति ।

सीता मालया अलङ्करोति ।

गीता लेखन्या लिखति ।

स्वरान्त-नपुंसकलिङ्गः (तृतीयाविभक्तिः)

पुरुषः जलेन सिञ्चति । मानवः नेत्राभ्यां पश्यति । जनः यानेन गच्छति ।

शिशुः दुग्धेन तुष्यति । माता पुष्पैः पूजयति ।

उच्चैःपठतु अवगच्छतु (ବଡ଼ ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ବୁଝ ।)

प्रथमाविभक्तिः	तृतीयाविभक्तिः		
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालकः	बालकेन	बालकाभ्याम्	बालकैः
गजः	गजेन	गजाभ्याम्	गजैः
अश्वः	अश्वेन	अश्वाभ्याम्	अश्वैः
वीरः	वीरेण	वीराभ्याम्	वीरैः
वानरः	वानरेण	वानराभ्याम्	वानरैः
छात्रः	छात्रेण	छात्राभ्याम्	छात्रैः
शिक्षकः	शिक्षकेण	शिक्षकाभ्याम्	शिक्षकैः

बालिका	बालिकया	बालिकाभ्याम्	बालिकाभिः
माला	मालया	मालाभ्याम्	मालाभिः
लता	लतया	लताभ्याम्	लताभिः
लेखनी	लेखन्या	लेखनीभ्याम्	लेखनीभिः
अङ्कनी	अङ्कन्या	अङ्कनीभ्याम्	अङ्कनीभिः

फलम्	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
पुष्पम्	पुष्पेण	पुष्पाभ्याम्	पुष्पैः
चित्रम्	चित्रेण	चित्राभ्याम्	चित्रैः

कविः	कविना	कविभ्याम्	कविभिः
अतिथिः	अतिथिना	अतिथिभ्याम्	अतिथिभिः
शिशुः	शिशुना	शिशुभ्याम्	शिशुभिः
गुरुः	गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
पिता	पित्रा	पितृभ्याम्	पितृभिः

धेनुः	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
वधूः	वध्वा	वधूभ्याम्	वधूभिः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଦ୍ୱିଚକ୍ରିକା - ସାଇକେଲ, ଅଳଙ୍କରୋତି - ଭୂଷିତ କରୁଛି, ଲେଖନ୍ୟା - କଲମରେ, ସିଞ୍ଚତି - ସେଚନ କରୁଛି ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. **शून्यस्थानं पूरयतु** - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

क) चित्रेण, चित्राभ्याम्, ________।

ख) पित्रा, ________, पितृभिः ।

ग) पुष्पेण, ________, पुष्पैः ।

घ) ________, गजाभ्याम्, गजैः ।

ङ) वानरेण, वानराभ्याम्, ________ ।

२. **मातृभाषया अर्थं लिखतु** (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

धेनुभ्याम्, चित्रैः, लेखन्या, गजेन, शिक्षकैः

३. **संस्कृतभाषया लिखतु** (ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ଲେଖ)

ବୀରଦ୍ୱାରା, ହାତରେ, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା, ଘୋଡ଼ାରେ, ବଳରେ ।

४. **पश्यतु, शून्यस्थानं पूरयतु** (ଦେଖ ଓ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)(ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଆଧାରରେ)

- वीरः घोटकेन गच्छति । (घोटकः)
- सज्जनः ________ ददाति । (हस्तौ)
- बालकाः ________ खादन्ति । (चमसाः)(ଚାମଚ)
- माता ________ पूजयति । (माला)
- छात्राः ________ लिखन्ति । (लेखन्यः)
- एते ________ शृण्वन्ति । (कर्णौ)

कोष्ठकं पश्यतु, वाक्यं लिखतु ।

५. क) କୋଠରୀ ଦେଖ, ବାକ୍ୟ ଲେଖ ।

- त्वं लेखन्या लिखसि ।
- युवां लेखनीभ्यां________ ।
- यूयं लेखनीभिः ________ ।

त्वम्	युवाम्	यूयम्
↓	↓	↓
लेखनी	लेखन्यौ	लेखन्यः
↓	↓	↓
लिखसि	लिखथः	लिखथ

ख) - अहं हस्तेन ______________ ।

- आवां हस्ताभ्यां ______________ ।

- वयं हस्तैः ______________ ।

खादामि	खादावः	खादामः
↑	↑	↑
हस्तः	हस्तौ	हस्ताः
↑	↑	↑
अहम्	आवाम्	वयम्

६. बन्धनीस्थित शुद्धपदैः रिक्तस्थानानि पूरयतु-

(ବନ୍ଧନୀରେ ଥିବା ଶୁଦ୍ଧପଦରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣକର)

(१) सिंहाः <u>पादैः</u> गच्छन्ति । (पादाः, पादैः)

(२) वानरः ______ खादति (हस्तेन, हस्तान्)

(३) पूजकः ______ पूजयति । (पुष्पाणि, पुष्पैः)

(४) कृषकः ______ कुक्कुरं ताड़यति । (दण्डाः, दण्डेन)

(५) छात्रः ______ चित्रं करोति । (अङ्गुली, अङ्गुल्या)

(६) पुत्रः ______ सह भ्रमति । (पितरि, पित्रा)

(७) मानवः ______ पश्यति । (लोचनम्, लोचनाभ्याम्)

(८) ते ______ शृण्वन्ति । (कर्णाः, कर्णाभ्याम्)

(९) चतुरः बालकः ______ जयति । (मतिः, मत्या)

(१०) मूषकः ______ छिनत्ति । (दन्तान्, दन्तैः)

୭. ମୌଖିକାଭ୍ୟାସଃ -

१. चित्रशब्दस्य तृतीयाविभक्तौ रूपं कथयतु ।

२. पितृशब्दस्य तृतीयाविभक्तौ रूपं कथयतु ।

३. फलशब्दस्य तृतीयाविभक्तौ रूपं कथयतु ।

४. लेखनीशब्दस्य तृतीयाविभक्तौ रूपं कथयतु ।

५. शिक्षकशब्दस्य तृतीयाविभक्तौ रूपं कथयतु ।

* * *

त्रयोदशः पाठः

चतुर्थी-विभक्ति-प्रयोगः - (ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

पश्यतु, उच्चैः पठतु: - ଦେଖ, ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ।

कृषकः

ग्राममुख्यः

ग्राममुख्यः कृषकाय धनं ददाति ।

छात्रा

शिक्षिका

छात्रा शिक्षिकायै पुष्पं ददाति ।

पत्रवाहकः

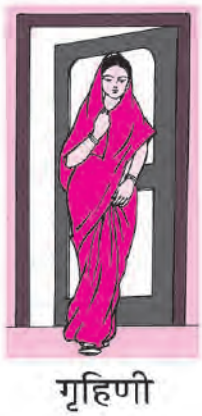

गृहिणी

पत्रवाहकः गृहिण्यै पत्रं ददाति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ଗ୍ରାମମୁଖ୍ୟଃ - ଗାଁ ମୁଖିଆ, ପତ୍ର ବାହକଃ - ଚିଠି ବହନକାରୀ (ଡାକବାଲା)।

उच्चैः पठतु जानातु च :- ବଡ଼ ପାଟିରେ ପଢ଼ ଓ ଜାଣ ।

→ धनिकः मित्राय उपायनं ददाति ।

→ पिता पुत्राय चन्द्रं दर्शयति ।

→ छात्रः पाठाय पुस्तकम् आनयति ।

→ साधुः दरिद्राय धनं वितरति ।

→ युवकः वृद्धायै वस्त्रं ददाति ।

→ जननी कन्यायै छत्रं ददाति ।

→ चिकित्सकः आतुराय औषधं ददाति ।

→ अग्रजः अनुजायै क्रीडनकं यच्छति ।

→ पितामहः जनन्यै आभूषणं यच्छति ।

→ वृद्धः युवकाय आशिषं यच्छति ।

→ गुरुः शिष्याय उपदेशं यच्छति ।

→ शिष्यः गुरवे प्रणामं निवेदयति ।

उच्चैः पठतु - अवधेयम् (ମନେରଖ)

प्रथमाविभक्तिः	चतुर्थीविभक्तिः		
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
युवकः	युवकाय	युवकाभ्याम्	युवकेभ्यः
वैज्ञानिकः	वैज्ञानिकाय	वैज्ञानिकाभ्याम्	वैज्ञानिकेभ्यः
कविः	कवये	कविभ्याम्	कविभ्यः
मुनिः	मुनये	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
बन्धुः	बन्धवे	बन्धुभ्याम्	बन्धुभ्यः
गुरुः	गुरवे	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
कर्त्ता	कर्त्रे	कर्तृभ्याम्	कर्तृभ्यः

अभियन्ता	अभियन्त्रे	अभियन्तृभ्याम्	अभियन्तृभ्यः
भूमिः	भूमये / भूम्यै	भूमिभ्याम्	भूमिभ्यः
सन्ततिः	सन्ततये/सन्तत्यै	सन्ततिभ्याम्	सन्ततिभ्यः
धेनुः	धेनवे / धेन्वै	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
तनुः	तनवे / तन्वै	तनुभ्याम्	तनुभ्यः
वधूः	वध्वै	वधूभ्याम्	वधूभ्यः
मित्रम्	मित्राय	मित्राभ्याम्	मित्रेभ्यः
दधि	दध्ने	दधिभ्याम्	दधिभ्यः
वस्तु	वस्तुने	वस्तुभ्याम्	वस्तुभ्यः

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : ଉପାୟନମ୍ - ଉପହାର ଭେଟି, ବିତରତି - ବାଣ୍ଟୁଛି, ନିବେଦୟତି - ଜଣାଉଛି, କ୍ରୀଡ଼ନକମ୍ - ଖେଳଣା, ପିତାମହଃ - ଜେଜେବାପା, ଆଭୂଷଣମ୍ - ଅଳଙ୍କାର, ଅଭିୟନ୍ତା - ଇଞ୍ଜିନିୟର, ସନ୍ତତିଃ - ପିଲାପିଲି, ତନୁଃ - ଶରୀର, ଭଗିନୀ - ଭଉଣୀ, ଯଚ୍ଛତି - ଦେଉଛି ।

ତୁମପାଇଁ କାମ -

ପଠିତ ବିଷୟରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦର ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତିଗତ ରୂପ ସୁନ୍ଦର ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖି ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଦେଖାଅ । ଯେଉଁଠି ବୁଝିବା କଷ୍ଟ ହେଉଛି ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝ ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. उदाहरणं पश्यतु, वाक्यानि लिखतु
ଉଦାହରଣ ଦେଖ ଓ ବାକ୍ୟ ଲେଖ ।

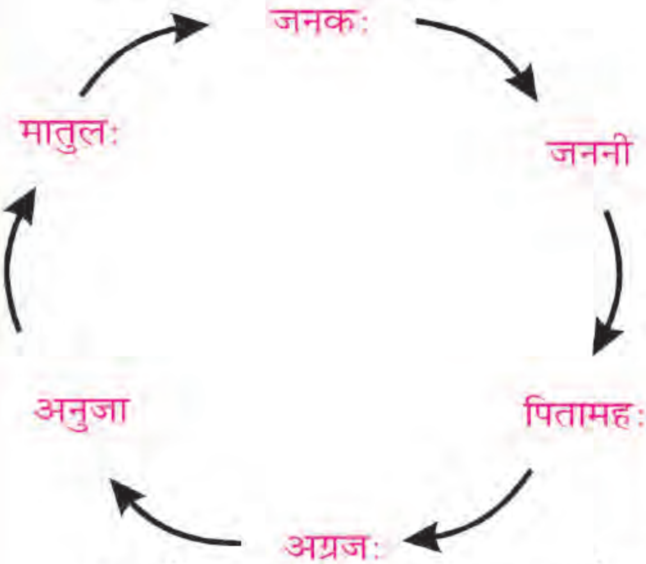

यथाः - जनकः जनन्यै रूप्यकं ददाति ।

जननी ....

पितामहः........................

अग्रजः ....

अनुजा ....

मातुलः ....

(जनन्यै, पितामहाय, अग्रजाय, अनुजायै, मातुलाय, जनकाय)

२. कोष्ठके स्थितानां शब्दानां साहय्येन शून्यस्थानं पूरयतु ।
(କୋଠରୀରେ ଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।)
उदाहरणम् -

★ जननी बालकेभ्यः अन्नं ददाति । (बालकान्, बालकेभ्यः)

क) पिता _____ वेतनं ददाति । (सेवकेभ्यः, सेवकान्)

ख) राष्ट्रपतिः _____ पुरस्कारं ददाति । (सैनिकेभ्यः, सैनिकान्)

ग) प्रधानशिक्षकः _____ प्रमाणपत्रं ददाति । (छात्रान्, छात्रेभ्यः)

घ) आपणिकः _____ वस्तूनि ददाति । (ग्राहकेभ्यः, ग्राहकान्)

३. रिक्तस्थानं पूरयतु - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)।

- मुख्यातिथिः प्रतिनिधये उपायनं ददाति ।
- गुरुः _______ आशिषं ददाति ।
- आपणिकः _______ वस्तु ददाति ।

- कृषकः ________ शस्यं ददाति ।
- श्वशुरः ________ कङ्कणानि ददाति ।
- पुत्रः ________ औषधं ददाति ।
- छात्रः ________ प्रणामम् अर्पयति ।

(शिष्याय, ध्वजायै, पित्रे, वधूभ्यः, धेनवे, ग्राहकाय)

४. मातृभाषया अर्थं लिखत । (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

वैज्ञानिकेभ्यः, कवये, कर्त्रे, दध्ने, सन्ततये ।

५. संस्कृतेन लिखतु । (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)

ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ, ଯୁବକକୁ, ଗୁରୁଙ୍କୁ, କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ, ମୁନିଙ୍କୁ ।

६. वाक्यानि रचयतु (ବାକ୍ୟ ରଚନା କର)

पित्रे, मित्राय, पितामहाय, कवये, मुनये ।

***

चतुर्दशः पाठः

पञ्चमीविभक्तिप्रयोगः - (ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର)

पश्यतु वदतु- ଦେଖ, କୁହ

वृक्षात् फलानि पतन्ति ।

बालः वाहनात् अवतरति ।

नलिकायाः जलं निपतति ।

महिला नद्याः जलम् आनयति ।

उच्चैः पठतु - ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ।

- अभिनेता विदेशात् आगच्छति ।
- वृष्टिः आकाशात् पतति ।
- वानरः वनात् आगच्छति ।
- जनकः नौकायाः अवतरति ।
- पुष्पं तरोः पतति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ବାହନାତ୍ - ଗାଡ଼ିରୁ, ନୌକାୟାଃ - ନୌକାରୁ, ତରୋଃ - ଗଛରୁ ।

- तैलं कूप्या: स्रवति ।
- पर्वतेभ्य: नद्य: प्रवहन्ति ।
- नेत्राभ्याम् अश्रूणि पतन्ति ।
- सा हस्ताभ्यां कङ्कणानि निष्कासयति ।
- फलेभ्य: बीजानि प्राप्नुम: ।
- बाला: नदीभ्य: जलानि आनयन्ति ।
- पुत्रा: जनकेभ्य: स्नेहं प्राप्नुवन्ति ।

अवधेयम् (ମନେରଖ)

प्रथमाविभक्ति:	पञ्चमीविभक्ति:		
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
घट:	घटात्	घटाभ्याम्	घटेभ्य:
हस्त:	हस्तात्	हस्ताभ्याम्	हस्तेभ्य:
पेटिका	पेटिकाया:	पेटिकाभ्याम्	पेटिकाभ्य:
लेखनी	लेखन्या:	लेखनीभ्याम्	लेखनीभ्य:
गुरु:	गुरो:	गुरुभ्याम्	गुरुभ्य:
धेनु:	धेनो: / धेन्वा:	धेनुभ्याम्	धेनुभ्य:
वधू:	वध्वा:	वधूभ्याम्	वधूभ्य:
वनम्	वनात्	वनाभ्याम्	वनेभ्य:

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : କୂପ୍ୟାଃ - ବୋତଲରୁ, ନେତ୍ରାଭ୍ୟାମ୍ - ଆଖିରୁ, ଫଳେଭ୍ୟଃ - ଫଳରୁ, ଜନକେଭ୍ୟଃ - ବାପାଙ୍କଠାରୁ, ନିଷ୍କାସୟତି - ବାହାରକରୁଛି, ପ୍ରାପ୍ନୁମଃ - ଆମ୍ଭେମାନେ ପାଉଅଛୁ, ପ୍ରାପ୍ନୁବନ୍ତି - ପାଆନ୍ତି / ଲାଭକରନ୍ତି ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शून्यस्थानानि पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

क) देशात्, देशाभ्याम्________ ।

ख) ________ लताभ्याम्, लताभ्यः ।

ग) ________वधूभ्याम्, वधूभ्यः ।

घ) गुरोः________गुरुभ्यः ।

ङ) नद्याः, नदीभ्याम् ________।

२. मातृभाषया अर्थं लिखतु । (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

हस्ताभ्याम्, पर्वतेभ्यः, जनकात्, घटात्, धेनोः ।

३. संस्कृतेन लिखतु । (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)

ନଦୀମାନଙ୍କରୁ, ଫଳରୁ, ଆଖିଦୁଇଟିରୁ, ଡଙ୍ଗାରୁ, ଆକାଶରୁ ।

४. कोष्ठकस्थानां शब्दानां साहाय्येन वाक्यानि लिखतु ।

अश्वः	वृक्षात्	पतति
नदी	आकाशात्	आगच्छति
फलम्	ग्रामात्	वहति
वृष्टिः	पर्वतात्	

५.	चित्रं पश्यतु, बालकः कस्मात् किं स्वीकरोति इति लिखतु ।

(ଚିତ୍ର ଦେଖି ପିଲାଟି କାହାଠାରୁ କ'ଣ ଗ୍ରହଣ କରୁଛି ଲେଖ ।)

यथा - बालकः मित्रात् वाहनं स्वीकरोति ।

________________ ________________

________________ ________________

________________ ________________

________________ ________________

६. शून्यस्थाने उचितं पदं लिखतु - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ଶୁଦ୍ଧ ପଦ ଲେଖ)

क) ________ जनाः भारतम् आगच्छन्ति ।

ख) पक्षिणः ________ सरोवरम् आगच्छन्ति ।

ग) ________ पर्णानि पतन्ति ।

घ) ________ प्रकाशः आगच्छति ।

ङ) महान् वृक्षः ________ उद्भवति ।

(बीजात्, लताभ्यः, सवितुः, विदेशात्, दूरात्)

ତୁମପାଇଁ କାମ - ଏହି ପାଠରୁ ୧୦ଟି ସଂସ୍କୃତ ବାକ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଅକ୍ଷରରେ ଖାତାରେ ଲେଖି ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଦେଖାଅ ।

***

पञ्चदशः पाठः

षष्ठीविभक्ति-प्रयोगः - ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର

पश्यतु उच्चैः पठतु (ଦେଖ ଓ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼)

रामकृष्णः

विवेकानन्दः

ओडिशा

रामकृष्णस्य शिष्यः विवेकानन्दः । ओडिशायाः राजधानी भुवनेश्वरम् ।

धेनुः

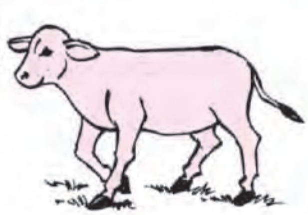

वत्सः

वृक्षः

फलम्

धेनोः वत्सः ।

वृक्षस्य फलम् ।

→ देशस्य नाम भारतम् ।

→ शिवस्य पुत्रः गणेशः ।

→ पत्रिकायाः नाम उत्कलप्रसङ्गः ।

→ नद्याः नाम गङ्गा।

→ कादम्बर्याः लेखकः बाणभट्टः।

→ पुस्तकस्य नाम कलिका।

→ रामायणस्य कर्त्ता वाल्मीकिः।

→ गृहस्य नाम श्रीकुटीरम्।

→ अर्जुनस्य मित्रं श्रीकृष्णः।

→ वेदस्य नाम यजुः।

उच्चैः पठतु - (ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼)

अवधेयम् (ମନେରଖ)

प्रथमाविभक्तिः	षष्ठीविभक्तिः		
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
नर्तकः	नर्तकस्य	नर्तकयोः	नर्तकानाम्
पुत्रः	पुत्रस्य	पुत्रयोः	पुत्राणाम्
नगरम्	नगरस्य	नगरयोः	नगराणाम्
मूलम्	मूलस्य	मूलयोः	मूलानाम्
गिरिः	गिरेः	गिर्योः	गिरीणाम्
अग्निः	अग्नेः	अग्न्योः	अग्नीनाम्
गुरुः	गुरोः	गुर्वोः	गुरूणाम्
भानुः	भानोः	भान्वोः	भानूनाम्
पिता	पितुः	पित्रोः	पितृणाम्
दाता	दातुः	दात्रोः	दातृणाम्
लता	लतायाः	लतयोः	लतानाम्

कविता	कवितायाः	कवितयोः	कवितानाम्
नीतिः	नीतेः / नीत्याः	नीत्योः	नीतीनाम्
धेनुः	धेनोः / धेन्वाः	धेन्वोः	धेनूनाम्
वधूः	वध्वाः	वध्वोः	वधूनाम्
देवी	देव्याः	देव्योः	देवीनाम्
मार्जनी	मार्जन्याः	मार्जन्योः	मार्जनीनाम्
वारि	वारिणः	वारिणोः	वारीणाम्
अक्षि	अक्ष्णः	अक्ष्णोः	अक्ष्णाम्
वस्तु	वस्तुनः	वस्तुनोः	वस्तूनाम्

ଶବ୍ଦାର୍ଥ – ଓଡ଼ିଶାୟାଃ – ଓଡ଼ିଶାର, ଧେନୋଃ – ଗାଈର, ନଦ୍ୟାଃ – ନଈର, ବଧ୍ୱାଃ – ବୋହୂର, ମାର୍ଜନ୍ୟାଃ – ଝାଡୁର, ଅକ୍ଷ୍ଣଃ – ଆଖିର ।

ମୌଖିକ ଅଭ୍ୟାସ – ଶିକ୍ଷକ ପାଠରୁ ଏକବଚନରୂପ କହିବେ ଛାତ୍ରମାନେ ତା'ର ବହୁବଚନ ରୂପ କହିବେ ।

ତୁମପାଇଁ କାମ – ୫ଟି ବିଭିନ୍ନ ପଶୁ ଓ ଫଳର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଖାତାରେ ଲଗାଇ ତା'ର ସଂସ୍କୃତରୂପ ଲେଖ ।

ଅଥବା ନିଜେ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କର ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. **बन्धनीमध्यस्थ शूद्ध पदैः शुन्यस्थानानि रूरयतु।**
ବନ୍ଧନୀମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଶୁଦ୍ଧପଦରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣକର।

यथा - <u>भारतस्य</u> राजधानी देहली। (भारतात्, भारतस्य)

क) ________ राजधानी भुवनेश्वरम्। (ओडिशायाम्, ओडिशायाः)

ख) ________ राजधानी श्रीनगरम्। (काश्मीरस्य, काश्मीरात्)

ग) ________ राजधानी गान्धिनगरम्। (गुजरातस्य, गुजराते)

घ) ________ मुखं प्रशान्तं भवति। (मुनौ, मुनेः)

ङ) ________ गतिः वक्रा। (नद्या, न द्यः)

२. **स्तम्भमेलनं करोतु। (ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ କର)**

क - स्तम्भः	ख-स्तम्भ
गृहस्य	वेदानाम्
वेदस्य	नदीनाम्
लेखन्याः	गृहाणाम्
बालिकायाः	लेखनीनाम्
नद्याः	बालिकानाम्

३. **मातृभाषया अर्थं लिखतु। (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)**
पत्रिकायाः, धेनोः, गिरीणाम्, लतायाः, भानोः।

४. **संस्कृतेन लिखतु। (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)**
ଅଗ୍ନିର, ବାପାଙ୍କର, ଲତାଗୁଡ଼ିକର, ଆଖିର, ନଈର।

५. **वाक्यानि रचयतु। (ବାକ୍ୟରଚନା କର)**

देशस्य, शिवस्य, पत्रिकायाः, वेदस्य, नगरस्य।

२. स्तम्भमेलनं करोतु । (ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ କର)

क - स्तम्भ:	ख-स्तम्भ
गृहस्य	वेदानाम्
वेदस्य	नदीनाम्
लेखन्या:	गृहाणाम्
बालिकाया:	लेखनीनाम्
नद्या:	बालिकानाम्

३. मातृभाषया अर्थं लिखतु । (ସଂସ୍କୃତରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

पत्रिकाया:, धेनो:, गिरीणाम्, लताया:, भानो: ।

४. संस्कृतेन लिखतु । (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)

ଅଗ୍ନିର, ବାପାଙ୍କର, ଲତାଗୁଡ଼ିକର, ଆଖିର, ନଈର ।

५. वाक्यानि रचयतु । (ବାକ୍ୟରଚନା କର)

देशस्य, शिवस्य, पत्रिकाया:, वेदस्य, नगरस्य ।

६. उचितपदै: रिक्तस्थानं पूरयतु - (ଉଚିତ ପଦରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

यथा - वयं प्रतिदिनं <u>महापुरुषाणां</u> जीवनचरितं पठाम: ।

- गोपालक: ________ पालनं करोति ।
- तेषां ________ कविता: रमणीया: सन्ति ।
- ________ आज्ञा पालनीया ।
- विवेकानन्दस्य ________ पठनेन शान्ति: भवति ।
- ________ जलं कलुषितं भवति ।

(उपदेशानां, नदीनां, महापुरुषाणां, कवीनां, धेनूनां, गुरूणाम्)

***

षोड़शः पाठः

सप्तमीविभक्तिप्रयोगः - ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ବ୍ୟବହାର

पश्यतु, उच्चैः पठतु च - ଦେଖ ଓ ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼ ।

HF2N4T

नर्तकी मञ्चे नृत्यति ।
बालकः पर्यङ्के निद्राति ।
युवकः कटे योगासनं करोति ।
धनं कोषे अस्ति ।
छात्राः विद्यालये पठन्ति ।

शिशुः दोलायाम् अस्ति ।
बालिकाः वाटिकायां भ्रमन्ति ।
भगिनी स्थालिकायां भोजनम् आनयति
जननी पाकशालायां पचति ।
वाचकः सभायां वदति ।

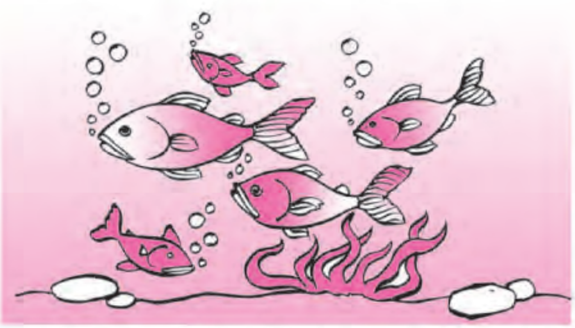

नौका नद्यां चलति
राज्यपालः राजधान्यां तिष्ठति
जलं कूप्याम् अस्ति ।

मीनाः जले तरन्ति ।
पशवः वने विहरन्ति ।
सिंहाः पर्वते गर्जन्ति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - ମଞ୍ଚେ - ମଞ୍ଚରେ, ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କେ - ପଲଙ୍କରେ, କଟେ - ମଶିଣାରେ, କୋଷେ - ପକେଟରେ, ଦୋଲାୟାମ୍ - ଦୋଳିରେ, କୂପ୍ୟାମ୍ - ବୋତଲରେ ।

फलानि कण्डोलयो: सन्ति ।
वेदना कर्णयो: अस्ति ।
पुष्पाणि हस्तयो: सन्ति ।
दण्ड: स्तम्भयो: अस्ति ।

पुस्तकानि निधानिकयो: सन्ति
पुष्पाणि लतयो: विकसन्ति ।

जलं द्रोण्यो: निपतति ।
मीना: नद्यो: सन्ति ।

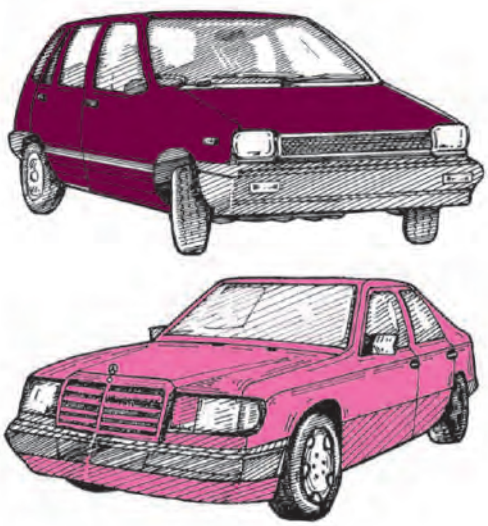

चक्राणि यानयो: सन्ति ।
अलङ्कारा: कर्णयो: भान्ति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ - କଣ୍ଡୋଳୟୋଃ - ଦୁଇଟି ଟୋକେଇରେ, କର୍ଣ୍ଣୟୋଃ - ଦୁଇ କାନରେ, ସ୍ତମ୍ଭୟୋଃ - ଦୁଇଟି ଖୁଣ୍ଟରେ, ନିଧାନିକୟୋଃ - ଦୁଇଟିଥାକରେ, ଦ୍ରୋଣ୍ୟୋଃ - ଦୁଇଟି ବାଲ୍‌ଟିରେ।

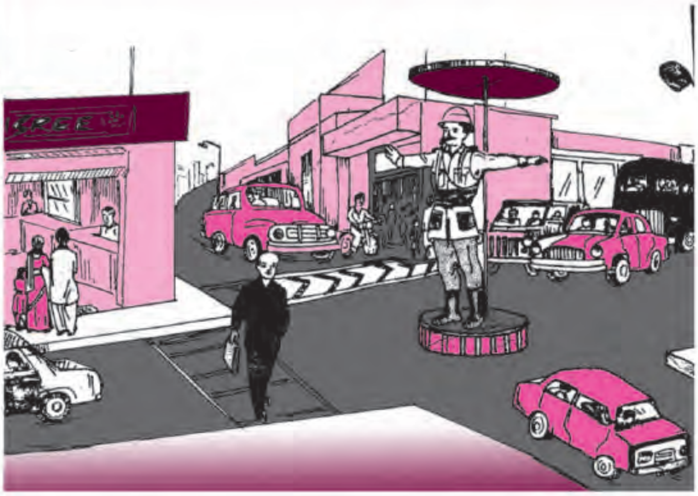

जना: मार्गेषु भ्रमन्ति
फलानि वृक्षेषु सन्ति ।
श्लोका: ग्रन्थेषु सन्ति ।

वार्त्ता: पत्रिकासु सन्ति ।
पक्षिण: शाखासु तिष्ठन्ति ।
सिंहा: गुहासु वसन्ति ।

चित्राणि पुस्तकेषु सन्ति ।
बालका: सोपानेषु क्रीड़न्ति ।

जलं कूपीषु अस्ति ।
कमलानि सरोवरेषु विकसन्ति ।

उच्चैः पठतु - (ବଡ଼ପାଟିରେ ପଢ଼)

अवधेयम् (ମନେରଖ)

प्रथमाविभक्तिः	सप्तमीविभक्तिः		
एकवचनम्	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
हस्तः	हस्ते	हस्तयोः	हस्तेषु
प्रकोष्ठः	प्रकोष्ठे	प्रकोष्ठयोः	प्रकोष्ठेषु
पादः	पादे	पादयोः	पादेषु
कविः	कवौ	कव्योः	कविषु
गुरुः	गुरौ	गुर्वोः	गुरुषु
भ्राता	भ्रातरि	भ्रात्रोः	भ्रातृषु
कर्त्ता	कर्त्तरि	कर्त्रोः	कर्त्तृषु
पेटिका	पेटिकायाम्	पेटिकयोः	पेटिकासु
सञ्चिका (ଫାଇଲ)	सञ्चिकायाम्	सञ्चिकयोः	सञ्चिकासु
लेखनी	लेखन्याम्	लेखन्योः	लेखनीषु
धेनुः	धेनौ / धेन्वाम्	धेन्वोः	धेनुषु
रज्जुः	रज्जौ / रज्ज्वाम्	रज्ज्वोः	रज्जुषु
गृहम्	गृहे	गृहयोः	गृहेषु
नगरम्	नगरे	नगरयोः	नगरेषु
मधु	मधुनि	मधुनोः	मधुषु

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. बन्धनीमध्यस्थयथार्थशब्देन रिक्तस्थानं पूरयतु ।
ବନ୍ଧନୀମଧ୍ୟସ୍ଥ ଯଥାର୍ଥ ଶବ୍ଦରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣକର।

यथा - सन्यासी कुटीरे कटं प्रसारयति । (कुटीरम्, कुटीरे)

क) सर्पः ________ दशति । (पादस्य, पादे)

ख) कथाः ________ सन्ति । (पुराणानि, पुराणेषु)

ग) जगन्नाथमन्दिरं ________ अस्ति । (पुरीम्, पुर्याम्)

घ) पक्षिणः ________ उपविशन्ति । (शाखासु, शाखाः)

ङ) सिंहाः ________ वसन्ति । (गुहायाम्, गुहाभिः)

२. कोष्ठक-साहाय्येन वाक्यानि लिखतु । (କୋଠରୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ବାକ୍ୟ ରଚନା କର)

बालकाः	विद्यालये	क्रीडन्ति
कृषकः	प्रान्तरे	तिष्ठति
छात्राः	ग्रामे	पठन्ति
पक्षी	वृक्षे	

क) ______________________

ख) ______________________

ग) ______________________

घ) ______________________

ङ) ______________________

३. चित्रं पश्यतु वाक्यानि लिखतु । (ଚିତ୍ର ଦେଖି ବାକ୍ୟ ଲେଖ)

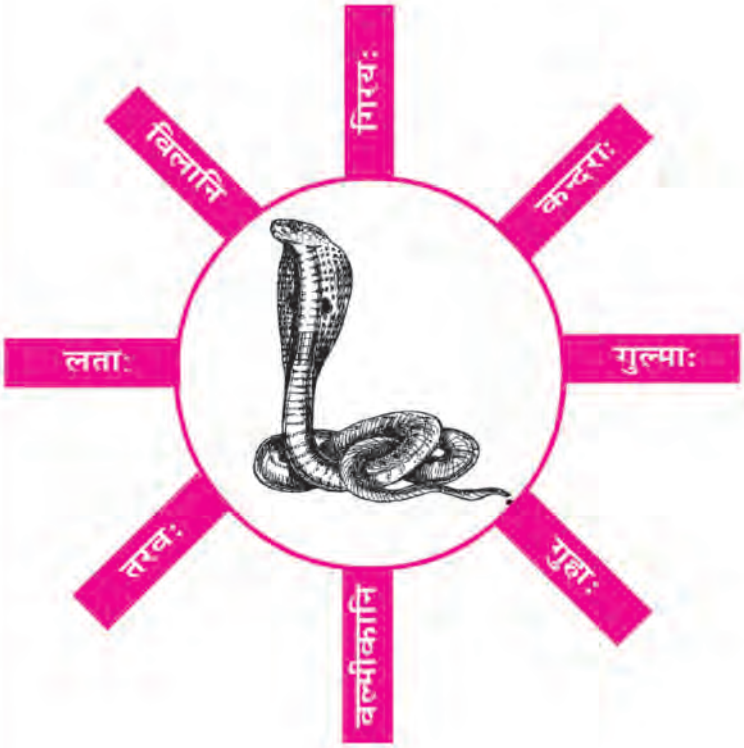

उदाहरणम्

सर्पः बिलेषु सञ्चरति ।

१. ______________

२. ______________

३. ______________

४. ______________

५. ______________

६. ______________

७. ______________

८. ______________

(बिलेषु, गिरिषु, कन्दरासु, गुल्मेषु, गुहासु, वल्मीकेषु, तरुषु, लतासु)

४. मातृभाषया अर्थं लिखतु । (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

पर्यङ्के, कूपीषु, पत्रिकासु, गुरौ, हस्ते ।

५. संस्कृतभाषया लिखतु । (ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ଲେଖ)

ପେଟିକାରେ, ପଦରେ, ଘରେ, ଫାଇଲଗୁଡ଼ିକରେ, ଭାଇମାନଙ୍କଠାରେ ।

६. उदाहरणानुसारम् एतैः पदैः वाक्यानि रचयतु ।

(ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ ଏହିପଦରେ ବାକ୍ୟରଚନା କର)

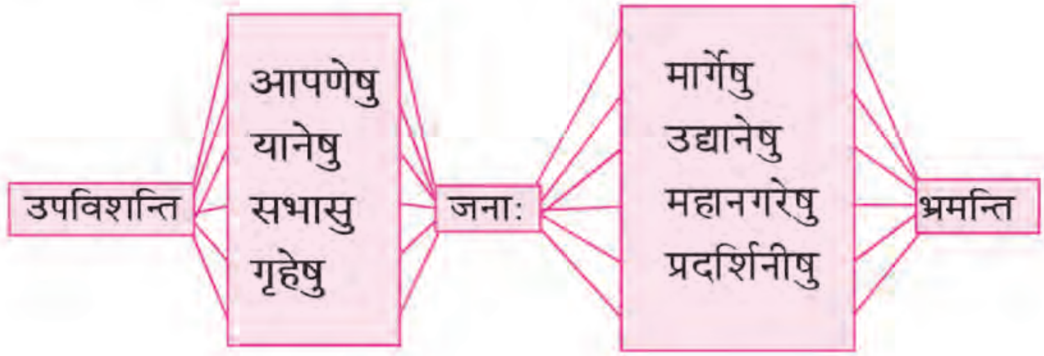

उदाहरणम् -

१. जनाः आपणेषु उपविशन्ति ।

२. जनाः मार्गेषु भ्रमन्ति ।

३. ____________________

४. ____________________

५. ____________________

६. ____________________

७. ____________________

८. ____________________

***

सप्तदशः पाठः

आम् - न - वा प्रयोगः

ହଁ - ବା - ନା ବ୍ୟବହାର

एषः बालकः वा ?
आम्, एषः बालकः ।

सः गजः वा ?
आम्, सः गजः ।

एषा अजा वा ?
न, एषा धेनुः ।

तत् लोकयानं वा ?
न, तत् विमानम् ।

एतत् पुष्पं वा ?
न, एतत् पत्रम् ।

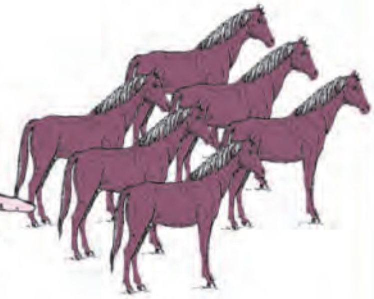

एते गजाः वा ?
न, एते अश्वाः ।

ते वृक्षाः वा ?
आम्, ते वृक्षाः ।

एताः मालाः वा ?
आम्, एताः मालाः

तासः गदाः वा ?
आम्, ताः गदाः ।

एतानि पुष्पाणि वा ?
आम्, एतानि पुष्पाणि ।

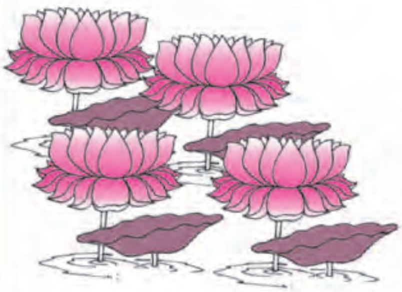

तानि कैरवाणि वा ?
न, तानि कमलानि ।

बालकः नृत्यति वा ?
न, बालकः न नृत्यति
बालिका नृत्यति ।

छात्रः पठति वा
आम्, छात्रः पठति ।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : କୈରବାଣି - କଇଁଫୁଲଗୁଡ଼ିକ, ଲୋକଯାନମ୍ - ବସ୍

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. कोष्ठकस्थं चिह्नं पश्यतु, उचितवाक्यानि लिखतु -
 କୋଠରୀରେ ଥିବା ଚିହ୍ନ ଦେଖ ଠିକ୍ ବାକ୍ୟ ଲେଖ।

क)	गोपबन्धुः	देशभक्तः	✓	सन्न्यासी	X
ख)	श्रीधरः	छात्रः	✓	वैद्यः	X
ग)	प्रतिभा	समाजसेविका	X	शिक्षिका	✓
घ)	सुरेशः	चित्रकारः	✓	कर्मकारः	X
ङ)	नरेन्द्रः	शिक्षकः	X	सेवकः	✓
च)	अबदुलकालामः	वैज्ञानिकः	✓	सैनिकः	X

उदाहरणम् -

क) गोपबन्धुः देशभक्तः वा ? आम् सः देशभक्तः, सः सन्न्यासी न ।

ख) श्रीधरः छात्रः वा ? ____________ । ____________ ।

ग) ____________ ? ____________ । ____________ ।

घ) ____________ ? ____________ । ____________ ।

ङ) ____________ ? ____________ । ____________ ।

च) ____________ ? ____________ । ____________ ।

२. वाक्यानि रचयतु । (ବାକ୍ୟ ରଚନା କର)
सः, आम्, पुष्पाणि, नृत्यति, पठति ।

ତୁମପାଇଁ କାମ :

ପାଞ୍ଚଟି ପତ୍ର, ଫୁଲ, ପଶୁ, ଗଛ ଓ ଫଳର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଖାତାରେ ଲଗାଇ ତାର ସଂସ୍କୃତନାମ ଲେଖ। ନିଜେ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିପାରିଲେ ଭଲ ହେବ।

***

अष्टादशः पाठः

लङ्लकार-प्रयोगः (ଅତୀତ କାଳ ପ୍ରୟୋଗ)

चतुरः वानरः

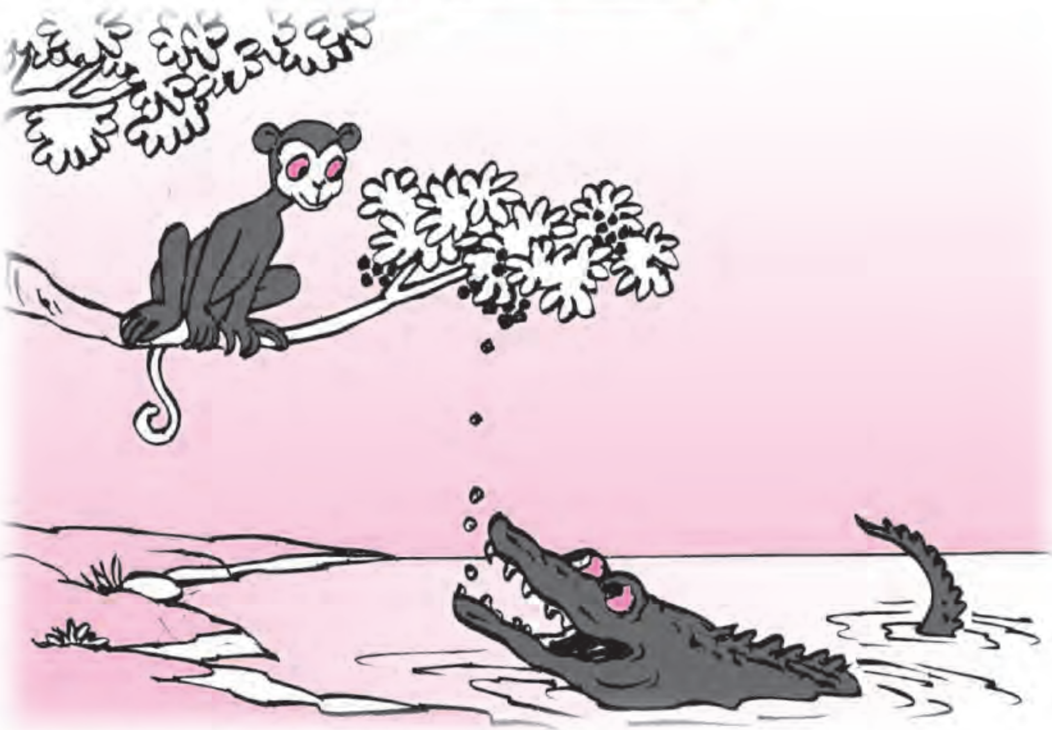

एकस्याः नद्याः तीरे एकः जम्बुवृक्षः आसीत्। वृक्षस्य शाखायाम् एकः वानरः अवसत्। स पक्वफलानां भक्षणम् अकरोत्।

एकदा एकः मकरः वृक्षमूलम् आगच्छत्। वानरः मकरस्य कृते पक्वानि फलानि अददात्। सः मकरः कानिचन फलानि अखादत्। कानिचन भार्यायाः कृते गृहम् अनयत्। तस्य भार्या मकरं प्रति अकथयत् - "अहो जम्बुफलानि मधुराणि। यः प्रतिदिनं मधुराणि फलानि खादति, तस्य हृदयम् अवश्यं मधुरम्। भो पतिदेव ! अहं तस्य वानरस्य हृदयम् इच्छामि"।

अपरस्मिन् दिवसे मकरः पुनः वृक्षमूलम् आगच्छत्। सः वानरं प्रति अकथयत् - "मित्र ! मम भार्या तव निमन्त्रणम् अकरोत्। आगच्छ, मम पृष्ठदेशे उपविश। अहं तत्र त्वां नयामि।"

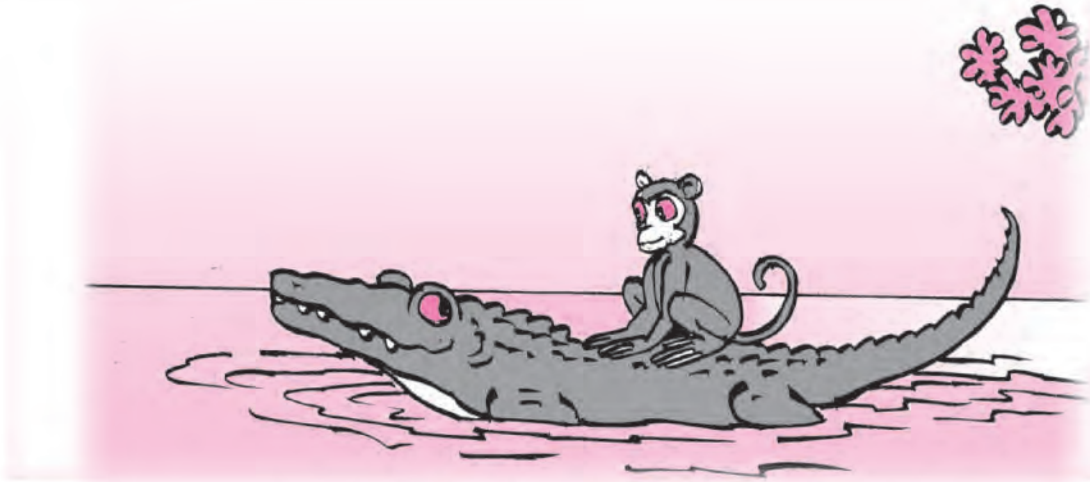

वानरः मकरपृष्ठम् आरोहत्। नदीमध्ये मकरः अवदत् - "मित्र! सत्यं वदामि। मम भार्या तव हृदयम् इच्छति।"

वानरः चकितः अभवत्, इष्टम् अस्मरत्। विचारम् अकरोत्। पुनः अकथयत्- "मम प्रियमित्र! पूर्वं कथं न अवदत्? हृदयं वृक्षस्य कोटरे अस्ति। अधुना तत्र मां नय। तत् आनयामि। अत्र पुनः आगच्छावः।"

ततः मकरः वानरं वृक्षमूलम् अनयत्। झटिति वानरः वृक्षस्य उपरि आगच्छत्। मूर्खः मकरः निराशः अभवत्। वानरः कौशलेन स्वप्राणान् अरक्षत्।

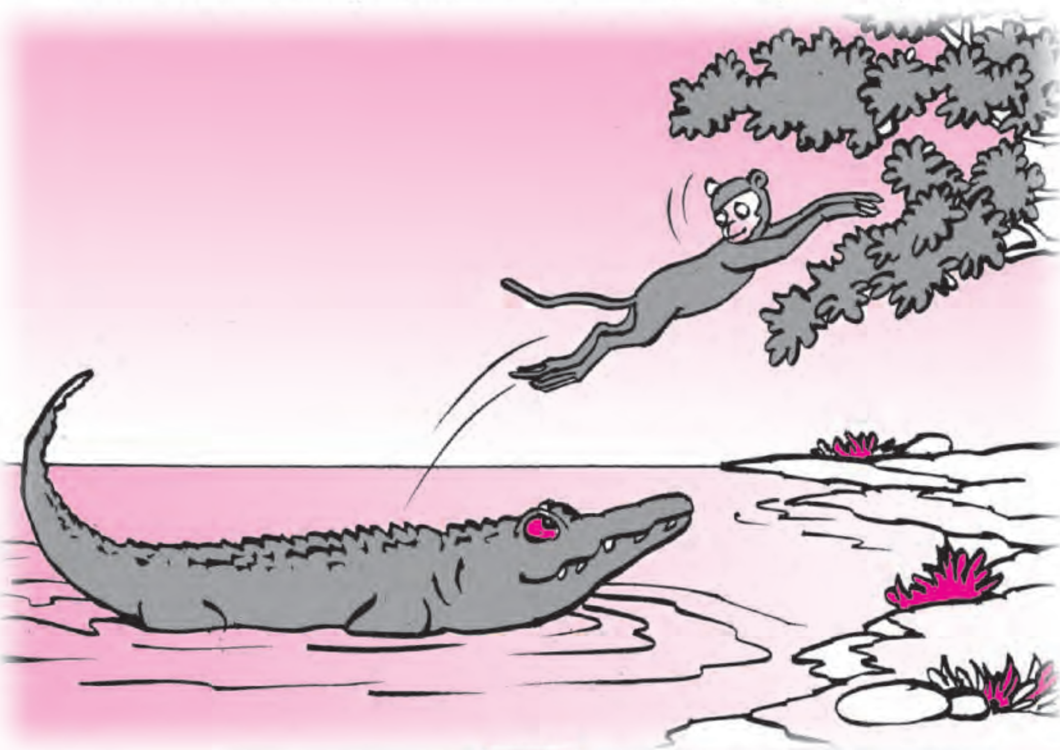

शब्दार्थाः-

एकस्याः नद्याः - ଗୋଟିଏ ନଈର, जम्बुवृक्षः - ଜାମୁଗଛ, शाखायाम् - ଡାଳରେ, अवसत् - ବାସ କରୁଥିଲା, पक्वफलानां - ପାଚିଲା ଫଳଗୁଡ଼ିକର, एकदा - ଥରେ, मकरः - କୁମ୍ଭୀର, कृते - ପାଇଁ, कानिचन - କେତେଗୋଟି, अवश्यम् - ନିଶ୍ଚୟ, अपरस्मिन् दिवसे - ଅନ୍ୟ ଏକ ଦିନରେ, पुनः - ପୁଣି, पृष्ठदेशे - ପିଠିରେ, उपविश - ବସ, तत्र - ସେଠାକୁ, आरोहत् - ଚଢିଲା, पूर्वं - ପୂର୍ବରୁ, कथं - କାହିଁକି, अस्ति - ଅଛି, अधुना - ବର୍ତ୍ତମାନ, ततः - ତା'ପରେ, झटिति - ଶୀଘ୍ର, उपरि - ଉପରକୁ, निराशः - ହତାଶ, अरक्षत् - ରକ୍ଷା କଲା, आसीत् - ଥିଲା ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. उत्तराणि लिखतु - (ଉତ୍ତର ଲେଖ)

क) जम्बुवृक्षे कः अवसत् ?

ख) वानरः जम्बुफलानि कस्य कृते अददात् ?

ग) कानि फलानि मधुराणि ?

घ) वानरः किम् आरोहत् ?

ङ) कः निराशः अभवत् ?

२. शून्यस्थानानि पूरयतु - (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

क) एकः _______ अवसत् । (अहम्, वानरः, त्वम्)

ख) मधुराणि _______ खादति । (फलं, फले, फलानि)

ग) _______ ! सत्यं वदामि । (मित्रः, मित्रे, मित्र)

घ) सः वानरं प्रति _______ । (अकथयः, अकथयत्, अकथयम्)

ङ) वानरः _______ अभवत् । (चकितः, चकितौ, चकिताः)

३. रेखाङ्कितपदानां संशोधनं करोतु । (ରେଖାଙ୍କିତ ପଦଗୁଡ଼ିକର ସଂଶୋଧନ କର)

क) अहं तत्र त्वं नयामि ।

ख) अपरस्याः दिवसे मकरः पुनः आगच्छत् ।

ग) एकस्मिन् नद्याः तीरे जम्बुवृक्षः आसीत् ।

घ) सः पक्वफलानि भक्षणम् अकरोत् ।

ङ) मम भार्या तव हृदयम् इछामि ।

४. चित्रं पश्यतु नाम लिखतु । (ଚିତ୍ର ଦେଖ, ନାମଲେଖ)

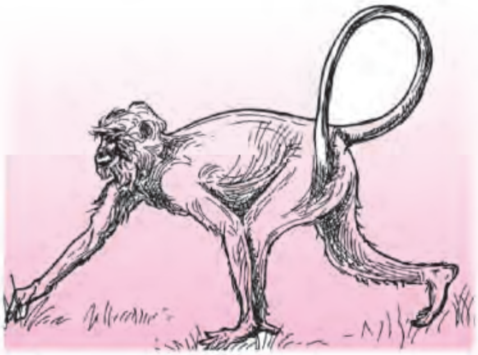

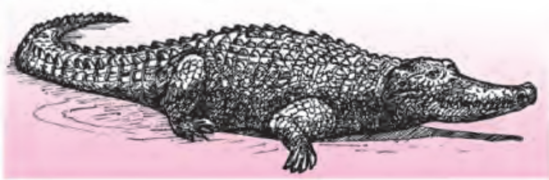

५. मातृभाषया अनुवादं करोतु । (ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କର)

क) तस्य भार्या मकरं प्रति अकथयत् ।

ख) आगच्छ! मम पृष्ठदेशे उपविश ।

ग) मित्र ! सत्यं वदामि ।

घ) अत्र पुनः आगच्छावः।

ङ) वानरः कौशलेन सप्राणान् अरक्षत् ।

६. वाक्यानि रचयतु । (ବାକ୍ୟରଚନା କର)

एकः, अवसत्, दिवसे, फलानि, चकितः, इच्छति ।

***

नवदशः पाठः

उपपदविभक्तिप्रयोगः अव्ययप्रयोगःच
(ଉପପଦବିଭକ୍ତି ଓ ଅବ୍ୟୟର ପ୍ରୟୋଗ)

विद्यालयः

उभयतः	ଦୁଇପଟେ	अलम्	ବୃଥା
परितः	ଚାରିପଟେ	अन्तः	ଭିତରେ
सर्वतः	ସବୁଆଡ଼େ	वहिः	ବାହାରେ
नमः	ନମସ୍କାର	अधः	ତଳେ
उपरि	ଉପରେ	उच्चैः	ଜୋର୍‌ରେ / ଉପରେ
अभितः	ଆଡ଼କୁ	नीचैः	ଧୀରେ / ତଳେ
तूष्णीम्	ତୁନି	कदापि	କେବେହେଲେ
		पुनः	ପୁଣି

କ୍ରିୟାପଦ ବ୍ୟତୀତ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଯୋଗେ ବିଭିନ୍ନ ବିଭକ୍ତି ହୋଇଥାଏ, ତାକୁ ଉପପଦବିଭକ୍ତି କୁହାଯାଏ ।

विद्यालयः ज्ञानमन्दिरम् भवति । विद्यालयम् अभितः छात्रः गच्छति । सः भगिन्या सह गच्छति । विद्यालयं परितः प्राचीरम् अस्ति । विद्यालयम् उभयतः पुष्पवाटिका । पुष्पवाटिकां सर्वतः वृक्षाः सन्ति । विद्यालये गुरुः अस्ति । गुरवे नमः । गुरुः उपदिशति - अलं विवादेन । श्रेण्याः अन्तः तूष्णीं तिष्ठतु । विद्यालयात् वहिः मा भ्रमतु । उच्चैः पाठस्य अभ्यासं करोतु । कक्षायां नीचैः वदतु । कदापि मिथ्या मा वदतु । पुनः विषयं पठतु । वृक्षस्य अधः बालकः उपविष्टः । वृक्षस्य उपरि वानराः कूर्दन्ति ।

अभ्यास: (ଅଭ୍ୟାସ)

१. उत्तरं लिखतु - (ଉତ୍ତର ଲେଖ)

क) विद्यालयम् अभित: क: गच्छति ?

ख) प्राचीरं कुत्र अस्ति ?

ग) पुष्पवाटिका कुत्र अस्ति ?

घ) वाटिकां सर्वत: के सन्ति ?

ङ) बालक: कुत्र उपविष्ट: ?

२. कोष्ठकस्थपदै: वाक्यानि रचयतु (କୋଷ୍ଠକସ୍ଥିତ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ବାକ୍ୟରଚନା କର)

विद्यालयम्	उभयत:	छात्र: गच्छति
	परित:	प्राचीरम् अस्ति
	अभित:	पुष्पवाटिका अस्ति

३. वाक्यानि रचयतु। (ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କର)

उच्चै:, पुन:, तूष्णीम्, परित:, अभित:

४. अव्ययपदानि निर्वाचयतु (ଅବ୍ୟୟ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛ)

पठतु, नम:, अध:, पुन:, तिष्ठतु, तूष्णीम्

५. मातृभाषया अनुवादं करोतु । (ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କର)

क) स: भगिन्या सह गच्छति ।

ख) गुरवे नम: ।

ग) कक्षायां नीचै: वदतु ।

घ) पुन: विषयं पठतु।

ङ) वृक्षस्य उपरि वानरा: कूर्दन्ति ।

***

विंशः पाठः

'स्म - प्रयोग'

(ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ କ୍ରିୟାରେ 'ସ୍ମ' ଯୋଗ କଲେ ଅତୀତକାଳକୁ ବୁଝାଏ ।)

सम्भाषणम्

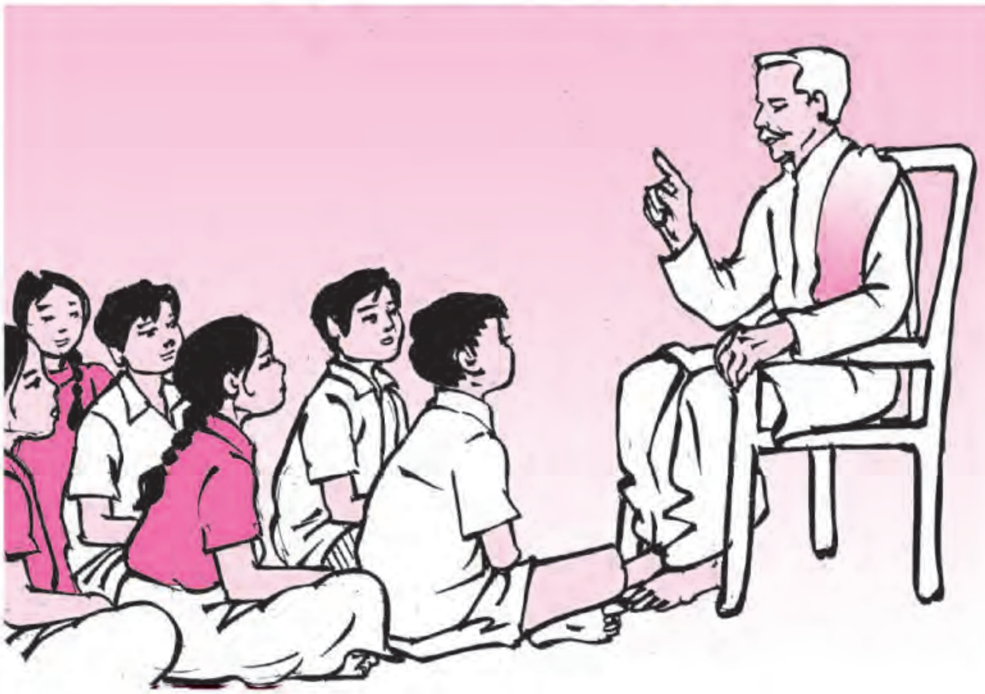

शिक्षक: - भो छात्रा: ! अद्य किम् इच्छन्ति ?

छात्रा: - श्रीमन् ! अद्य वयं विवेकानन्दविषये ज्ञातुम् इच्छाम: ।

शिक्षक: - उत्तमम् । विवेकानन्दस्य बाल्यकालविषये जानन्ति वा ?

मानस: - विवेकानन्द: बाल्ये कीदृश: आसीत् ? स: किं किं करोति स्म ?

शिक्षक: - विवेकानन्द: बाल्ये साहसी आसीत् । स: बहु क्रीड़ति स्म । प्रतिदिनं देवालयं गच्छति स्म । धर्मविषये गुरुजनान् पृच्छति स्म ।

लता: - स: अन्यत् किं करोति स्म ?

शिक्षक: - विवेकानन्द: जनसेवां करोति स्म । स: प्रतिदिनं निरामिषं खादति स्म ।

उमेश: - श्रीमन् ! मम माता वदति स्म - यत् विवेकान्द: दक्षिणेश्वरमन्दिरं गच्छति स्म ।

शिक्षक: - आम् । स प्रतिदिनं दक्षिणेश्वरं गच्छति स्म । रामकृष्णदेवं गुरुरूपेण स्वीकरोति स्म ।

गीता: - तस्य विषये अन्य: कोऽपि विशेष: ?

शिक्षक: - स: सर्वदा संहतिम् इच्छति स्म । तस्य प्रभावेण युवका: संघटिता: भवन्ति स्म । तस्य बाल्यनाम नरेन्द्र: भवति स्म । कालान्तरे स: विश्वविख्यात: भवति स्म । स: देशे विदेशे भ्रमति स्म । भारतीयसंस्कृतिम् उपदिशति स्म ।

अस्तु, अद्य पर्याप्तम् । श्व: पुन: नूतनं विषयं ज्ञास्याम: ।

अभ्यास: (ଅଭ୍ୟାସ)

१. उत्तरं लिखतु - (ଉତ୍ତର ଲେଖ)

क) विवेकानन्द: बाल्ये कीदृश: आसीत् ?
ख) प्रतिदिनं विवेकानन्द: किं खादति स्म ?
ग) विवेकानन्द: कं गुरुरूपेण स्वीकरोति स्म ?
घ) विवेकानन्दस्य बाल्यनाम किं भवति स्म ?
ङ) क: भारतीयसंस्कृतिम् उपदिशति स्म ?

२. उचितपदेन शून्यस्थानं पूरयतु - (ଶୁଦ୍ଧପଦରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

क) ________ विषये अन्य: कोऽपि विशेष: ।
ख) विवेकानन्द: ________ करोति स्म ।
ग) धर्मविषये ________ पृच्छति स्म ?
घ) नूतनं विषयं ________ ।
ङ) वयं विवेकानन्दविषये ________ इच्छाम: ।

(जनसेवां, तस्य, ज्ञास्याम:, ज्ञातुम्, गुरुजनान्)

३. स्तम्भं मेलयतु - (ସ୍ତମ୍ଭମିଳନ କର)

'क' स्तम्भ:	'ख' स्तम्भ:
माता	गच्छति स्म
दक्षिणेश्वरं	खादति स्म
निरामिषं	वदति स्म
विश्वविख्यात:	इच्छति स्म
संहतिम्	भवति स्म

४. मातृभाषया अनुवादं करोतु । (ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କର)

क) विवेकानन्द: बाल्ये साहसी आसीत् ।

ख) प्रतिदिनं देवालयं गच्छति स्म ।

ग) विवेकानन्द: जनसेवां करोति स्म ।

घ) मम माता वदति स्म ।

ङ) कालान्तरे स: विश्वविख्यात: भवति स्म।

५. वाक्यानि रचयतु । (ବାକ୍ୟରଚନା କର)

मम, प्रतिदिनम्, स्म, नूतनम्, करोति, खादति ।

शब्दार्था:

अद्य - ଆଜି, किम् - କ'ଣ, श्रीमन् - ମହାଶୟ, ज्ञातुम् - ଜାଣିବାକୁ, उत्तमम् - ଭଲ, करोति स्म - କରୁଥିଲେ, आसीत् - ଥିଲେ, क्रीड़ति स्म - ଖେଳୁଥିଲେ, स्वीकरोति स्म - ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, कोऽपि - କିଛି କେହିହେଲେ ମଧ୍ୟ, तस्य - ତାଙ୍କର, पर्याप्तम् - ଯଥେଷ୍ଟ, पुन: - ପୁଣି, संहतिम् - ଏକତା, ज्ञास्याम: - ଜାଣିବା

एकविंश: पाठ:

शिशुगीतम् - ଶିଶୁ ଗୀତ

भारतभक्ता:

वयं बालका: भारतभक्ता:
वयं बालिका: भारतभक्ता:
वयं हि सर्वे भारतभक्ता:
भुवनत्रयं विजेतुं शक्ता:.... । वयम्...

वयं सुधीरा: वयं सुवीरा:
हृष्टमानसा: पुष्टशरीरा:
सम्यक् पठाम: सम्यक् लिखाम:
लोकसेवायां युक्ता: भवाम:.... । वयम्

जातिधर्ममतभेदं त्यक्त्वा
भारतवर्षं पूज्यं मत्वा
ऐक्यभावं हृदये धृत्वा
देशसेवायामनुरक्ता:..... । वयम् ।

शब्दार्था:

भारतभक्ता: - ଭାରତ ଭକ୍ତ, हि - ଯେଣୁ, सर्वे - ସମସ୍ତେ, भुवनत्रयं - ତିନିଭୁବନକୁ (ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପାତାଳ) जेतुं - ଜୟ କରିବାକୁ, सुधीरा: - ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧୀର, सुवीरा: - ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୀର, हृष्टमानसा: - ଆନନ୍ଦମନା, पुष्टशरीरा: - ସୁସ୍ଥ ଶରୀର, सम्यक् - ଭଲ, त्यक्त्वा - ତ୍ୟାଗକରି, मत्वा - ମନେ କରି, धृत्वा - ଧରି, देशसेवायाम् - ଦେଶ ସେବାରେ, ଅନୁରକ୍ତାଃ - ଆଗ୍ରହୀ ।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शून्यस्थानं पूरयतु। (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(क) वयं हि ________ भारतभक्ताः।(सर्वः, सर्वे)

(ख) ________ विजेतुं शक्ताः। (भुवनत्रयं, भुवनद्वयम्)

(ग) ________ सुवीराः। (अहम्, वयम्)

(घ) ________ पठामः।(सम्यक्, शरीराः)

(ङ) ________ पूज्यं मत्वा। (भारतवर्षम्, हृदये)

२. स्तम्भमेलनं करोतु। (ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ କର)

(क)	(ख)
वयं	लिखामः
सम्यक्	बालकाः
लोकसेवायां	हृदये
ऐक्यभावं	युक्ताः

३. वाक्यानि रचयतु। (ବାକ୍ୟ ରଚନା କର)

वयम्, सर्वे, पठामः, लिखामः, भवामः

४. मातृभाषया अर्थं लिखतु। (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

हि, भुवनत्रयम्, पुष्टशरीराः, सम्यक्, धृत्वा

५. संस्कृतेन लिखतु। (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)

ତ୍ୟାଗକରି, ସମସ୍ତେ, ଜୟକରିବାକୁ, ଆନନ୍ଦମନା, ଦେଶସେବାରେ ।

प्रहेलिका (उत्तरं वदतु)

कस्तुरी जायते कस्मात् ?
को हन्ति करिणां कुलम् ?
किं कुर्यात् कातरो युद्धे ?
मृगात् सिंह: पलायते ।।१।।

वृक्षाग्रवासी न च पक्षिराज:
त्रिनेत्रधारी न च शूलपाणि: ।
त्वग्वस्त्रधारी न च सिद्धयोगी
जलं च बिभ्रन्नघटो न मेघ: ।।२।।

कं संजघान कृष्ण: (कंसम्)
का शीतलवाहिनी गङ्गा ।(काशी)
के दारपोषणरता: (केदार)
कं बलवन्तं न बाधते शीतम् ।।३।। (कम्बल)

अपदो दूरगामी च साक्षरो न च पण्डित: ।
अमुख: स्फुटवक्ता च यो जानाति स पण्डित: ।।४।।

न तस्यादिर्न तस्यान्त: मध्ये यस्तस्य तिष्ठति ।
तवाप्यस्ति ममाप्यस्ति यदि जानासि तद् वद ।।५।।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ :-

जायते - ଜାତ ହୁଏ, हन्ति - ହତ୍ୟାକରେ, करिणाम् - ହାତୀମାନଙ୍କର कातर: - ଭୀରୁ, शूलपाणि:- ଶିବ, त्वक् - ଚମଡ଼ା, बिभ्रन् - ଧାରଣ କରୁଥିବା, जघान - ମାରିଥିଲେ, पोषणरता: - ପୋଷଣକାରୀ, स्फुटवक्ता - ଯଥାର୍ଥବକ୍ତା ।

୧- ପ୍ରଥମ ତିନିଧାଡ଼ିର ଉତ୍ତର ୪ର୍ଥ ଧାଡ଼ିରେ ଅଛି । ୨- ନାରିକେଳ । ୩- ପ୍ରଶ୍ନରେ ଉତ୍ତର ରହିଛି - କଂସଂ, କାଶୀତଳବାହିନୀ, କେଦାର ପୋଷଣରତାଃ, କଂବଳବନ୍ତମ୍ । ୪- ପତ୍ର (ଚିଠି) । ୫- ନୟନ

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. संस्कृतेनं उत्तरं लिखतु। (ସଂସ୍କୃତରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ)

(क) कस्तुरी कस्मात् जायते ?

(ख) करिणां कुलं कः हन्ति ?

(ग) कातरः युद्धे किं करोति ?

(घ) कृष्णः कं संजघान ?

(ङ) कं बलवन्तं न बाधते शीतम् ?

(कम्बलवन्तभ्, पलायते, मृगात्, सिंहः, कंसम्)

२. शून्यस्थान पूरयतु। (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର)

(क) वृक्षाग्रवासी न च ________ ।

(ख) ________ न च शूलपाणिः।

(ग) कं संजघान ________ ।

(घ) ________ स्फुटवक्ता।

(ङ) साक्षरो न च________ ।

(पण्डितः, पक्षिराजः, कृष्णः, त्रिनेत्रधारी, अमुखः)

३. मातृभाषया अर्थं लिखतु। (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

(क) कं संजघान कृष्णः ?

(ख) कंसं जघान कृष्णः।

(ग) का शीतलवाहिनी गङ्गा ?

(घ) काशीतलवाहिनी गङ्गा।

(ङ) के दारपोषणरताः ?

(च) केदारपोषणरताः।

(छ) कं बलवन्तं न बाधते शीतम् ?

(ज) कंबलवन्तं न बाधते शीतम् ?

के च ते ?

वानरः

पश्यत वानरराजं दक्षम्
कूर्दति वृक्षादन्यं वृक्षम् ।

कुक्कुरः

दृष्ट्वा रात्रौ एकं चौरम्
भषति कुक्कुरो वारं वारम् ।

मार्जारी

माजारीयं खादति मीनम्
पिबति च दुग्धं तिष्ठति मौनम् ।

मधुपः

मधुपोऽयं विहरति सानन्दम् ।
पायं पायं मधुमकरन्दम् ॥

हस्ती

हस्ती गच्छति मन्दसुमन्दम् ।
जनयति चासौ नयनानन्दम् ॥

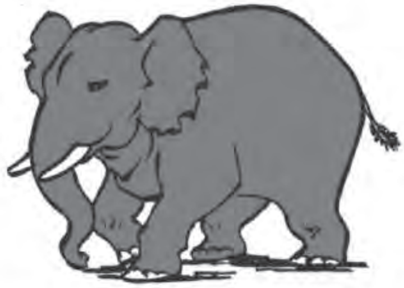

शशकः

शशकः सततं कुरुते क्रीडाम्
ततः परमनुभवति पीडाम् ।

शब्दार्थाः-

दक्षम् - ସମର୍ଥ, कूर्दति - ଡେଉଁଛି, दृष्ट्वा - ଦେଖି, रात्रौ - ରାତିରେ भषति - ଭୁକୁଛି, मार्जारीयं - (मार्जारी + इयम्) ଏହି ମାଈ ବିଲେଇ, मीनम् - ମାଛକୁ, च - ଓ, मौनम् - ନୀରବ, मधुपः - ଭ୍ରମର, मधुपः + अयं (मधुपोऽयं) ଏହି ଭ୍ରମର, विहरति - ବୁଲୁଛି, पायं पायं - ପିଇ ପିଇ, मकरन्दम् - ଫୁଲରସ, मन्दम् - ଧୀରେ, असौ - ସେ, शशकः- ଠେକୁଆ, सततम् - ସବୁବେଳେ, ततः - ତା'ପରେ, पीडाम् - କଷ୍ଟ ।

श्लोकार्थाः

१- यूयं दक्षं वानरराजं पश्यत। असौ वृक्षात् अन्यं वृक्षं कूर्दति।

२- रात्रौ एकं चौरं दृष्ट्वा कुक्कुरः वारं वारं भषति।

३- इयं मार्जारी मीनं खादति। दुग्धं पिबति। मौनं च तिष्ठति।

४- अयं मधुपः मधुमकरन्दं पायं पायं सानन्दं विहरति।

५- हस्ती मन्दसुमन्दं गच्छति। नयनानन्दं च असौ जनयति।

६- शशकः सततं क्रीडां कुरुते। ततः परं पीडाम् अनुभवति।

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शून्यस्थानं पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣକର ।)

(क) शशकः सततं ________ कुरुते। (क्रीडाम्, क्रीडा)

(ख) मन्दं मन्दं हस्ती ________। (गच्छति, गच्छन्ति)

(ग) मधुपः ________ विहरति। (अयम्, इयम्)

(घ) ________ मार्जारी मीनं खादति। (अयम्, इयम्)

(ङ) असौ नयनानन्दं ________। (जनयति, जनयन्ति)

२. मातृभाषया अर्थं लिखतु (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

मधुपः, शशकः, पिबति, भषति, कूर्दति

३. संस्कृतेन लिखतु (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)

ଅନୁଭବ କରେ, ବିହାର କରେ, ଦେଖ୍, ଜନ୍ମାଏ, ପୀଡ଼ା

४. स्तम्भमेलनं करोतु (ସ୍ତମ୍ଭ ମିଳାଅ)

(क)	(ख)
अयं	विहरति
सानन्दं	भषति
मौनं	पश्यत
वारंवारं	मधुपः
वानरराजं	तिष्ठति

•••

सुभाषितानि

माता शत्रुः पिता वैरी येन बालो न पाठितः ।
न शोभते सभामध्ये हंसमध्ये बको यथा ।।१।।

अर्थ:- या माता बालं न पाठयति सा - माता शत्रुः भवति । यः पिता न पाठयति । सः पिता वैरी भवति । हंसमध्ये वकः यथा न शोभते तथा अयं मूर्खः बालः सभामध्ये न शोभते ।

पठतो नास्ति मूर्खत्वं जपतो नास्ति पातकम् ।
मौनिनः कलहः नास्ति न भयं चास्ति जाग्रतः ।।२।।

अर्थ:- पठतः जनस्य मूर्खत्वं नास्ति । जपतः लोकस्य पातकं नास्ति । मौनिजनस्य कलहः नास्ति । जाग्रतः जनस्य भयं नास्ति ।

विद्या ददाति विनयं विनयाद् याति पात्रताम् ।
पात्रत्वाद् धनम् आप्नोति धनाद्धर्मः ततः सुखम् ।।३।।

अर्थ:- विद्या विनयं ददाति । विनयात् पात्रतां याति ।
पात्रत्वात् धनम् आप्नोति । धनात् धर्मः ततः सुखम् आप्नोति ।

वृक्षो ददाति पुष्पाणि शाकं सस्यं फलानि तु ।
प्राणवायुं (अम्लजानं) च छायां वै कुरु वृक्षस्य रोपणम् ।।४।।

अर्थः- वृक्षः पुष्पाणि शाकं सस्यं फलानि प्राणवायुं (अम्लजानं) छायां च ददाति । अतः वृक्षस्य रोपणं कुरु ।

अयं निजः परो वेति गणना लघुचेतसाम् ।
उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् ।।५।।

अर्थ:-अयं निजः परः वा इति लघुचेतसां गणना भवति । किन्तु उदारचरितानां वसुधा एव कुटुम्बकम् इति गणना भवति ।

हस्तस्य भूषणं दानं सत्यं कण्ठस्य भूषणम् ।
श्रोत्रस्य भूषणं शास्त्रं भूषणैः किं प्रयोजनम् ।।६।।

अर्थः दानं हस्तस्य भूषणम्। सत्यं कण्ठस्य भूषणम्। शास्त्रं- श्रोत्रस्य भूषणम्। अतः भूषणैः किं वा प्रयोजनम्।

ଶବ୍ଦାର୍ଥ : ଶତ୍ରୁଃ-କ୍ଷତିକାରକ, ବୈରୀ-ବିରୋଧୀ, ନପାଠିତଃ-ପଢ଼ାଯାଇନାହିଁ, ଶୋଭତେ-ଶୋଭାପାଏ, ମୌନିନଃ-ମୌନଥିବାଲୋକର, ପାତ୍ରତାମ୍-ଯୋଗ୍ୟତା, ଆପ୍ନୋତି-ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ, ଗଣନା-ବିଚାର, ଲଘୁଚେତସାମ୍-ନୀଚମନାମାନଙ୍କର, କୁଟୁମ୍ବକମ୍-ପରିବାର, ଶ୍ରୋତ୍ରସ୍ୟ-କାନର

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१.शून्यस्थानं पूरयतु। (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣକର)

(क) येन ________ न पाठितः। (बालः, बाला)

(ख) जपतो ________ पातकम्। (नास्ति, अस्ति)

(ग) विनयात्________ पात्रताम्। (याति, यान्ति)

(घ) कुरु ________ रोपणम्। (वृक्षस्य, वृक्षम्)

(ङ) हस्तस्य भूषणं ________ । (सत्यं, दानम्)

२.मातृभाषया अर्थं लिखतु। (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

(क) भूषणैः किं प्रयोजनम्।

(ख) मौनिनः कलहः नास्ति।

(ग) वसुधैव कुटुम्बकम्।

(घ) वृक्षो ददाति पुष्पाणि।

(ङ) येन बालो न पाठितः

३.संस्कृतेन लिखतु (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)

ପାପନଥାଏ, ଶୋଭାପାଏନାହିଁ, ଗଛପ୍ରାଣବାୟୁ ଦିଏ, କଣ୍ଠର ଭୂଷଣ ସତ୍ୟ, ବିନୟରୁ ଯୋଗ୍ୟତା ଜାତ ହୁଏ।

४.स्तम्भमेलनं करोतु। (ସ୍ତମ୍ଭମେଳନ କର)

(क)	(ख)
ततः	ददाति
विद्या	भूषणम्
हस्तस्य	सुखम्
परो	आप्नोति
धनम्	वेति

रक्ष रक्ष काननम्

रक्ष रक्ष काननं
वृक्षराशि - शोभनम् ।
काले वृष्टि - कारकम्
शुद्धवायुदायकम् ॥१॥

रोगवारणोचिता
मूलिका वने स्थिता ।
सम्पदां हि सम्पदं
काननं विचिन्तय ॥२॥

काननं हि जीवनं
रक्ष रक्ष तद् धनम् ।
काननस्य नाशनं
स्वस्य विद्धि नाशनम् ॥३॥

काननस्य वर्धने
निरतः सत्यरक्षणे ।
त्वं भविष्यचिन्तने
युक्तमानसो भव ॥४॥

शब्दार्थाः - राशिः - समूहः, काले - उपयुक्तसमये, रोगवारण - रोगनिवारक, रोगवारणोचिता - रोगवारण + उचिता, विद्धि - अवगच्छतु

अभ्यास: (ଅଭ୍ୟାସ)

१. **शून्यस्थानं पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣକର ।)**

(क) _______ हि जीवनम्। (कानन:, काननम्)

(ख) युक्तमानसो _______ । (भव, भवत:)

(ग) रक्ष रक्ष _______ धनम्। (स:, तत्)

(घ) मूलिका _______ स्थिता। (ग्रामे, वने)

(ङ) _______ वृष्टिकारकम्। (काले, काल:)

२. **मातृभाषया अर्थं लिखतु (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)**

काले, वृष्टि:, काननस्य, भव, निरत:

३. **संस्कृतेन लिखतु (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)**

ଜଙ୍ଗଲ ରକ୍ଷାକର, ସେହି ଧନ ରକ୍ଷାକର, ଜଙ୍ଗଲହିଁ ଜୀବନ, ଯୁକ୍ତ ମାନସ ହୁଅ, ଜଙ୍ଗଲର ବିନାଶ ନିଜର ବିନାଶ ।

४. **स्तम्भमेलनं करोतु (ସ୍ତମ୍ଭ ମିଳାଅ)**

(क)	(ख)
तत्	भव
रक्ष	नाशनम्
त्वं	धनम्
स्वस्य	जीवनम्
काननं	काननम्

उपदेशः

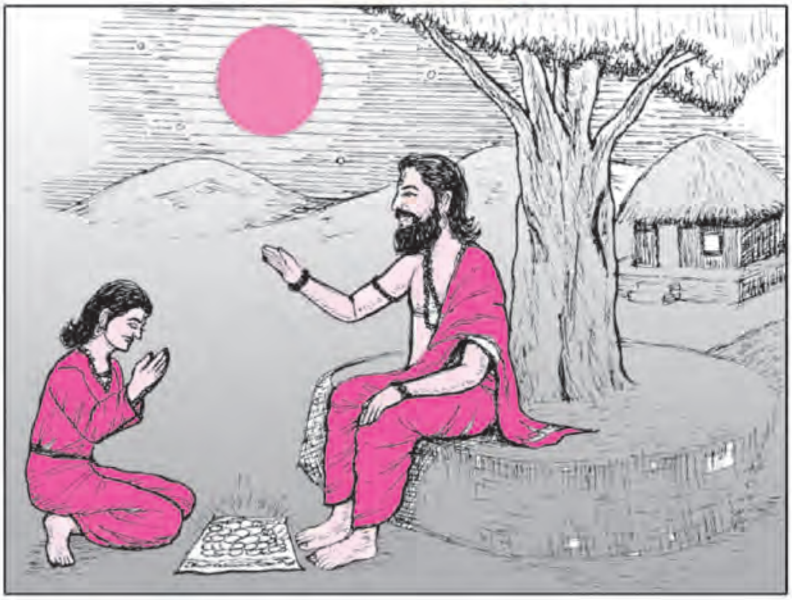

प्रत्युषकाले उत्तिष्ठतु
स्वकीयकर्म विदधातु
अल्पमाहारं स्वीकरोतु
गृहपठनम् आचरतु ॥

विद्यामन्दिरम् आगच्छतु
तत्र नियमान् पालयतु ।
शृणोतु पठतु लिखतु
क्रीडतु सत्यं कथयतु ॥

पौष्टिकं भोजनं खादतु
विशुद्धं पानीयं पिबतु ।
हितोपदेशं पालयतु
परोपकारं साधयतु ॥

आलस्यभावं वर्जयतु
माता पितरौ तोषयतु
देशसेवकान् पूजयतु
समाजे आदरमाप्नोतु ॥

देशगौरवं बोधयतु
अनुजान् नित्यं मोदयतु
गुरुजनान् सम्मानयतु
विश्वबन्धुत्वं स्थापयतु ॥

(गीतं सस्वरं गायतु)

अभ्यासः (ଅଭ୍ୟାସ)

१. शून्यस्थानं पूरयतु (ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣକର ।)

(क) पौष्टिकं ________ खादतु। (भोजनम्, भोजनः)

(ख) परोपकारं ________। (साधयतु, साधय)

(ग) ________ आदरम् आप्नोतु। (समाजः, समाजे)

(घ) ________ सम्मानयतु। (गुरुजनाः, गुरुजनान्)

(ङ) विशुद्धं ________ पिबतु। (भोजनम्, पानीयम्)

२. मातृभाषया अर्थं लिखतु (ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ ଲେଖ)

आचरतु, पालयतु, लिखतु, खादतु, पिबतु, स्थापयतु।

३. संस्कृतेन लिखतु (ସଂସ୍କୃତରେ ଲେଖ)

ସମାଜରେ, ନିଜକାମ, ନିୟମ ଗୁଡ଼ିକୁ, ସାଧନକରନ୍ତୁ, ବୁଝାନ୍ତୁ ।

४. स्तम्भमेलनं करोतु (ସ୍ତମ୍ଭ ମିଳାଅ)

(क)	(ख)
पौष्टिकं	पिबतु
पानीयं	पितरौ
माता	मोदयतु
नित्यं	पालयतु
हितोपदेशं	भोजनम्

●●●